

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Karolio Aglinskio,
V kurso, civilinės ir verslo teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematika
Issues in the Application of Civil Liability for Property Valuers**

Vadovė: doc. dr. Danguolė Bublienė
Recenzentas: vyr. lekt. dr. Saulius Aviža

Vilnius
2024

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematika objektyviojo bendrininkavimo situacijose. Siekiant identifikuoti esamą problematiką ir pasiūlyti galimus sprendimo būdus, iš pradžių darbe yra atliekama nuodugni turto vertintojų profesijos analizė, nagrinėjami profesinės civilės atsakomybės ypatumai. Antrojoje darbo dalyje yra analizuojamas priežastinio ryšio institutas aptariant praktikoje taikomas priežastinio ryšio teorijas, priežastinio ryšio skirstymą į etapus ir šiuose etapuose naudojamus testus. Galiausiai yra atliekama Lietuvos apeliacinio teismo temai aktualių bylų analizė, identifikuojant esamą problematiką ir pasiūlant tapačių bylų sprendimui taikytinus kriterijus.

Pagrindiniai žodžiai: valstybės reglamentuojama profesija, profesinė civilinė atsakomybė, civilinė atsakomybė, priežastinis ryšys, objektyvusis bendrininkavimas.

This work examines the issues related to the application of civil liability of property valuers in situations of objective joint liability. In order to identify the existing problems and propose possible solutions, the work starts with an in-depth analysis of the profession of property valuers and the specifics of professional civil liability. The second part of the work analyses the concept of causation by discussing the theories of causation applied in practice, the division of causation into stages, and the tests used in these stages. Finally, an analysis of the Court of Appeal of Lithuania cases relevant to the topic is carried out, identifying the existing issues and proposing criteria to be applied in the resolution of identical cases.

Keywords: regulated profession, professional civil liability, civil liability, causation, objective joint liability.

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. Turto vertintojų profesija ir profesinė civilinė atsakomybė.....	7
1.1. Profesijos samprata ir klasifikavimas.....	7
1.2. Profesijos požymiai.....	9
1.3. Profesinė civilinė atsakomybė ir ją nulemiantys veiksniai.....	14
2. Turto vertintojų civilinės atsakomybės pobūdis.....	19
3. Priežastinio ryšio samprata ir teorijos.....	21
3.1. Priežastinio ryšio nustatymas – faktinis ir teisinis priežastinis ryšys.....	27
3.2. Faktinio priežastinio ryšio nustatymas.....	29
3.3. Teisinio priežastinio ryšio nustatymas.....	33
4. Turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematika.....	35
5. Solidariosios atsakomybės taikymo problematika.....	41
IŠVADOS.....	44
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	46
SANTRAUKA.....	50
SUMMARY.....	51

IVADAS

Turto vertintojai atlieka ypatingai svarbų vaidmenį ekonominėje ir teisinėje sistemoje, kadangi šios profesijos atstovų atliekami vertinimai sudaro pagrindą ir turi esminę reikšmę kitų teisinių santykių vystymuisi visuomenėje. Turto vertinimo išvados yra nuolat pasitelkiamos kredito įstaigose, teisminiuose procesuose, turto perleidimo sandoriuose ir daugelyje kitų sričių. Dėl tokios svarbos, turto vertintojų profesijai yra keliama išskirtiniai reikalavimai, o jų veikla pasižymi išskirtiniais atsakomybės ypatumais, taikomais tik profesionalams.

Vis dėlto, analizuojant aktualią teismų praktika matome, jog apeliacinės instancijos teismai, nepaisant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, netinkamai įvertina turto vertintojų profesijos ypatumus ir klaidingai išnagrinėja priežastinio ryšio institutą. Ši problematika pasireiškia situacijose, kuomet turto vertintojo klaidingai atlikta ataskaita sukelia žalos kreditoriams ir byloje yra sprendžiamas klausimas dėl objektyviojo bendrininkavimo. Tokios klaidos lemia visiškai nepagrįstą turto vertintojų atsakomybės ribų susiaurinimą, kreditorių teisėtų interesų pažeidimą ir valstybės reglamentuojamos profesijos esmės bei pareigų paneigimą.

Siekiant nuodugniai ir kokybiškai išnagrinėti turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematiką, autoriaus nuomone, yra tikslinga atlikti išsamią profesinės civilinės atsakomybės sampratos analizę ir taip susipažinti su pačia turto vertintojų profesijos specifiška. Tik nuodugniai išanalizavus turto vertintojų profesijos pagrindus, taikomus reikalavimus, standartus ir iš to kylančią profesinės civilinės atsakomybės taikymo specifiką bus galima suprasti šiame darbe nagrinėjamą problematiką. Turto vertintojų profesinė veikla yra plačiai reglamentuojama, o aptariamai profesijai civilinės atsakomybės taikymas neapsiriboja bendraisiais civilinės atsakomybės principais ir sąlygomis, bet papildomai remiasi turto vertintojo veiklos profesionalumu, įvairiomis papildomomis pareigomis, veiklos standartais ir be kita ko glaudžiai siejasi su rūpestingumo pareiga. Papildomai, autoriaus nuomone, yra neišvengiama ir būtina aptarti priežastinio ryšio institutą išnagrinėjant priežastiniam ryšiui nustatyti taikomas teorijas, etapus ir juose naudojamus testus. Toks darbo struktūros pasirinkimas yra daromas remiantis prielaida, jog turto vertintojų civilinė atsakomybė objektyviojo bendrininkavimo situacijose yra išskirtinai nulemta subjektyviojo ir objektyviojo kriterijaus. Subjektyvusis kriterijus yra siejamas su faktinio priežastinio ryšio nustatymo etapu ir faktinėmis bylos aplinkybėmis, o objektyvusis – su teisinio priežastinio ryšio nustatymo

etapu ir yra neatsiejamas nuo pačios turto vertintojų profesijos, ir šios profesijos atstovams taikomos profesinės civilinės atsakomybės.

Darbo originalumas: Lietuvoje turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo institutas nėra iš vis plačiai analizuotas nei doktrinoje, nei teismų praktikoje. Vienas iš pagrindinių autorių, atlikusių nuodugnią turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematikos analizę, buvo V. Mikelėnas 2016 metais išleidęs straipsnį „*Turto vertintojų ir matininkų profesinės civilinės atsakomybės teoriniai ir praktiniai aspektai*“. Aptariamame straipsnyje iš esmės buvo siaurai analizuojami turto vertintojų profesijos požymiai, civilinės atsakomybės pobūdis, neteisėtumas, kaip viena iš civilinės atsakomybės sąlygų ir civilinės atsakomybės ribojimas ar netaikymas. Tačiau nebuvo aptariami turto vertintojų civilinės atsakomybės ypatumai objektyviojo bendrininkavimo situacijose, kas ir yra šio darbo pagrindinis nagrinėjimo objektas.

Atsižvelgiant į ne itin gausius turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo mokslinius tyrimus manytina, jog aptariamos profesijos civilinės atsakomybės taikymo problematikos analizė yra unikali.

Temos aktualumas: Turto vertintojų profesijos svarba kitų tiesinių santykių vystymuisi ir su vykdoma profesine veikla susijusi didelė rizika nulemia išskirtinį poreikį, jog šios profesijos atstovų civilinė atsakomybė būtų tinkamai reglamentuota ir ginčų atvejais tinkamai pritaikyta. Netikslus ar klaidingai atliktas turto vertinimas gali lemti kreditorių nuostolius, netinkamą įkeičiamo turto vertės nustatymą ar netgi sudaryti sąlygas sukčiavimui, taip sukeliant žalos tiek visiems tokių teisinių santykių dalyviams, tiek pačiai visuomenei. Šių problemų aktualumą patvirtina ir pastarojo dešimtmečio teismų praktika, kurioje vis labiau yra nagrinėjama turto vertintojo deliktinė atsakomybė ir jos ribos tretiesiems asmenims dėl klaidingai parengtų turto vertinimo ataskaitų. Nepaisant to, jog įstatymuose yra aptariama turto vertintojų sutartinė civilinė atsakomybė, tačiau nei teismų praktikoje, nei teisės doktrinoje nėra detalios išanalizuota turto vertintojams taikomos deliktinės atsakomybės ir jos ribos tose situacijose, kai žala sukelia tretiesiems asmenims objektyviojo bendrininkavimo atvejais. Dėl šios priežasties, autoriaus nuomone, šios temos analizė yra būtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos pagrindimui ir korektiškos praktikos vystymuisi ateityje.

Darbo tikslas: Remiantis teisės doktrina, Lietuvos Respublikos teisiniu reglamentavimu ir teismų formuojama praktika, atskleisti turto vertintojų profesinės civilinės atsakomybės bei priežastinio ryšio institutus bei jų santykį. Galiausiai, aptartų institutų pagrindu išnagrinėti ydingą Lietuvos apeliacinio teismo praktiką ir identifikuoti civilinės atsakomybės taikymo

problematiką, o tai padarius – pasiūlyti ir aptarti turto vertintojų civilinės atsakomybės nustatymo kriterijus objektyviojo bendrininkavimo situacijose bei dalinės ir solidarios atsakomybės santykį.

Darbo objektas: Šiame darbe analizuojama turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematika, orientuojantis į situacijas, kuomet žala yra sukeliamą tretiesiems asmenims objektyviojo bendrininkavimo atvejais. Siekiant identifikuoti esamą problematiką ir pasiūlyti jos sprendimo būdus, yra atliekama išsami valstybės reglamentuojamų profesijų analizė, profesinės civilinės atsakomybės nagrinėjimas, sutartinės ir deliktinės atsakomybės palyginimas, galiausiai pereinama į detalę priežastinio ryšio analizę, tiriant priežastinio ryšio teorijas, nustatymo etapus ir juose naudojamus testus. Atlikus šių institutų analizę yra nagrinėjama ydinga Lietuvos apeliacinio teismo praktika ir siūlomi problematikos sprendimai.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti turto vertintojų profesijai taikomus ypatumus, aptariant pačią turto vertintojų profesiją ir jai keliamus reikalavimus.
2. Išnagrinėti turto vertintojams taikomos sutartinės bei deliktinės civilinės atsakomybės atvejus ir išskirti temai aktualų atsakomybės pobūdį.
3. Detaliai išnagrinėti priežastinio ryšio institutą aptariant aktualias priežastinio ryšio teorijas, faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymo etapus bei juose naudojamus testus.
4. Išanalizuoti ydingą Lietuvos apeliacinio teismo praktiką priežastinio ryšio kontekste, identifikuoti esamą problematiką atsižvelgiant į turto vertintojų profesijos specifiką ir pasiūlyti kriterijus priežastinio ryšio vertinimui tapačiose bylose.
5. Identifikuoti solidarios atsakomybės taikymo problematiką dauginio priežastingumo kontekste.

Tyrimo metodai: Darbe yra panaudoti šie tyrimo metodai – sisteminis bei loginis, lyginamasis ir analitinis.

Sisteminis ir loginis – šie metodai derinami tarpusavyje kartu, kas leidžia struktūriškai bei nuosekliai nagrinėti turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymą. Taikant sisteminį metodą analizuojama turto vertintojų profesiją, jai keliami išskirtiniai reikalavimai, taikoma civilinės atsakomybės rūšis bei atliekama nuodugni priežastinio ryšio instituto analizė. Loginis metodas padeda argumentuotai vertinti šių institutų tarpusavio sąveiką ir atlikti nuodugnią temos analizę, pagrįsti darbo išvadas bei identifikuoti esminę darbe apžvelgiamą problematiką.

Lyginamasis – šis metodas naudojamas analizuojant darbe aptariamus profesijos požymius, priežastinio ryšio teorijas ir iš esmės pritaikant teismų praktiką, analizuojant kitų valstybės reglamentuojamų profesijų institutus.

Analitinis metodas – šis metodas taikomas išsamiai nagrinėjant turto vertintojams taikomą reglamentavimą, teismų praktiką ir teisės doktriną. Analizuojami įvairūs teisės aktai, skirtingų instancijų teismų sprendimai, įvairių laikotarpių ir šalių teisės doktrinos autorių šaltiniai. Papildomai, naudojant šį metodą vertinama teismų praktikoje įžvelgiama problematika ir yra siūlomi galimi sprendimai, padėsiantys išvengti klaidingo atsakomybės ribų siaurinimo.

Svarbiausi šaltiniai: Nagrinėjamos temos analizei yra pasitelkiama tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių teisės doktrina. Atliekant nuodugnią turto vertintojų profesijos ir jai taikomos atsakomybės analizę yra pasitelkiama Lietuvos Respublikos įstatymai ir poįstatyminiai aktai, o priežastinį ryšį – kartu ir Europos Sąjungos teisės šaltiniai. Papildomai, visame darbe ir atskleidžiant esminę problematiką yra nagrinėjama skirtingų instancijų Lietuvos teismų praktika įskaitant Lietuvos Konstitucinio Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis.

1. Turto vertintojų profesija ir profesinė civilinė atsakomybė

1.1. Profesijos samprata ir klasifikavimas

Lietuvių kalbos instituto parengtoje Lietuvių kalbos išteklių informacinėje sistemoje „E-kalba“ žodis „profesija“ aiškinamas kaip nuolatinė specialybė ar veiklos, užsiėmimų rūšis, kuri reikalauja tam tikro pasirengimo ir yra pragyvenimo šaltinis¹. Iš šios sąvokos matome, jog profesijai yra būdingi tam tikri požymiai. Teisinėje literatūroje yra išskiriami aštuoni esminiai profesijos požymiai - profesinis išsimokslinimas, praktinė patirtis, speciali tapimo profesijos atstovu procedūra, licencijavimas, privalomas kvalifikacijos kėlimas, profesinės etikos reikalavimai, privaloma narystė profesinėje korporacijoje, drausminė atsakomybė². Detalesnė šių požymių analizė turto vertintojų profesijos kontekste bus atliekama 1.2. darbo dalyje.

Pagal valstybės įsikišimą, profesijos gali būti skirstomos į dvi grupes: profesijos, kurių atstovams nėra įstatymiškai įtvirtinti reikalavimai siekiant būti konkrečios profesijos atstovu³ ir profesijos, kurių atstovams tokie reikalavimai yra keliami⁴. Mūsų nagrinėjamai temai šiuo atveju yra aktualios būtent pastarosios, tai yra profesijos, kurios yra įstatymiškai reguliuojamos⁵. Lietuvos Konstitucinio Teismo vystomos doktrinos kontekste, tokios įstatymiškai reguliuojamos profesijos dar gali būti vadinamos valstybės kontroliuojamomis profesijomis ir apibrėžiamos kaip, viešąjį interesą užtikrinančių funkcijų vykdymas, kai tai daro savarankiška profesine veikla besiverčiantys asmenys, o jiems šias funkcijas vykdyti perdavusi valstybė turi kontroliuoti, kaip jos yra vykdomos⁶. Atkreiptinas dėmesys, jog išskirtinai tik valstybės reguliuojamų profesijų atstovams yra taikoma profesinė civilinė atsakomybė.

Tokia valstybės teisė o kartu ir pareiga nustatyti tam tikrus reikalavimus asmenims, norintiems tapti tokių profesijų atstovais yra sietina būtent su viešojo intereso apsauga⁷. Toks

¹ Lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ekalba.lt/lietuviu-kalbos-zodynas/profesija?paieska=profesija&i=b4d79be5-4090-4434-b9f1-228ab46588bd> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].

² MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 21-26.

³ Tokių profesijų pavyzdžiais galėtų būti, administratoriaus, šaltkalvio, tapytojo, muzikanto profesijos.

⁴ Tokių profesijų pavyzdžiais galėtų būti turto vertintojo, advokato, notaro, antstolio profesijos.

⁵ Papildomai, pastebima tendencija, jog prieš tai aptartų profesijos požymių privalomumas yra būdingas išskirtinai valstybės reguliuojamoms profesijoms. Valstybės nereguliuojamos profesijos taip pat turi kai kuriuos iš aptartų profesijos požymių, tačiau paminėti požymiai nėra imperatyvūs tų profesijų atstovams.

⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 4-136.

⁷ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 16.

viešojo intereso įsikišimas yra nulemtas valstybės reglamentuojamų profesijų svarba visuomenei, didele atsakomybe ir didelės žalos rizika. Valstybei neįsikišus į tokių reguliuojamųjų profesijų reglamentavimą ir nenustačius tam tikrų ribojimų, atsirastų didelė tikimybė, jog be jokios atrankos ar ribojimų asmenys, tapę tokių profesijų atstovais, padarytų negrįžtamai didelės žalos ir taip pažeistų paslaugų gavėjų, o svarbiausia – valstybės interesus. Tačiau negalima pamiršti ir tokių profesijų autonomijos bei savireguliacijos svarbos. Autonomija šiame kontekste turėtų būti suprantama kaip tokios profesijos atstovo galimybė nepriklausomai rinktis savo darbo veiklos formą, struktūrą, planuoti laiką bei išteklius. Tai iš esmės reiškia darbuotojo ir darbdavio santykio nebuvimą ir savotišką sprendimų laisvę įstatymų ribose. Savireguliacija turėtų būti suvokiama kaip atitinkamos profesinės korporacijos (pavyzdžiui antstolių rūmų) dalyvavimas prisidedant prie tokių profesijų reguliavimo kūrimo (pavyzdžiui etikos kodeksų rengimas), priežiūros ir drausminės atsakomybės taikymo.

Valstybė visame šitame kontekste užima tarsi „naktinio sargo“ vaidmenį ir turi dvišypes pareigas – pozityvią ir negatyvią⁸. Pozityvioji pareiga sietina su valstybės įpareigojimu veikti pro aktyviai ginant viešąjį interesą ir pasitelkiant teisės aktus nustatyti tokioms profesijoms taisykles, kvalifikacinius reikalavimus, kontrolę bei atsakomybę. Negatyvioji pareiga reiškia įsipareigojimą nesikišti į tokių profesijų autonomiją jeigu tam nėra būtinumo ir suteikti laisvės savireguliacijai. Negatyvios pareigos nepaisymas reikštų autonomijos susiaurinimą ir iš esmės darbinių santykių susiklostymą, kas galėtų nulemti valstybės netiesioginę civilinę atsakomybę už valstybės reguliuojamų profesijų atstovų veiksmais padarytą žalą⁹.

Papildomai, dvilypės naudos klientui ir visuomenei atžvilgiu, profesijos gali būti skirstomos į laisvąsias profesijas ir kitas profesijas, tokias kaip kirpėjos ar santechniko¹⁰. Europos Parlamento ir Tarybos 2005 m. rugsėjo 7 d. direktyva 2005/36/EB apibrėžia laisvąsias profesijas kaip reglamentuojamas profesines veiklas, kuriomis asmenys, turintys atitinkamą kvalifikaciją, užsiima asmeniškai, atsakingai ir profesiniu atžvilgiu nepriklausomai, teikdami intelektualaus pobūdžio paslaugas kliento ir visuomenės naudai¹¹. Taigi, esminis skiriamasis laisvųjų profesijų požymis būtų siekis ne tik asmeninės naudos, kaip pavyzdžiui būnant

⁸ *Ibid*, p. 18.

⁹ *Ibid*, p. 18.

¹⁰ BUSSANI, Mauro, J. SEBOK, Anthony (eds). *Comparative tort law. Global Perspectives*. Edward Elgar Publishing, 2015, p. 227.

¹¹ 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2005/36EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo (OL L 255, 2005 9 30, p. 22—142).

santekniko profesijos atstovu, o siekis naudoti visai visuomenei. Atkreiptinas dėmesys, jog prieš tai paminėtos direktyvos 43 punktas akcentuoja direktyvos taikymą ir laisvosioms profesijoms, jeigu jos yra reglamentuojamos, iš ko darytina išvada, jog laisvosios profesijos gali būti tiek valstybės reglamentuojamos, tiek nereglamentuojamos. Puikus pavyzdys būtų šiame darbe aptariama turto vertintojo profesija, kuri turėtų būti laikoma laisvąja, bet kartu ir valstybės reglamentuojama, ir psichologo profesija, kuri iš esmės yra laikoma laisvąja, tačiau kol kas nėra valstybės reglamentuojama¹².

1.2. Profesijos požymiai

Aptarus profesijos sąvoką, klasifikaciją bei skirtumus tarp valstybės reguliuojamų ir nereguliuojamų profesijų bei laisvųjų ir kitų profesijų, galima pereiti prie požymių, kurie yra labiausiai būdingi valstybės reguliuojamoms profesijoms, analizės. Šių požymių analizė leis suvokti valstybės reglamentuojamoms profesijoms keliamus išskirtinius reikalavimus, padės įsigilinti į pačių turto vertintojų profesijos pagrindus, o darbo eigoje – suprasti būtinybę taikyti civilinę atsakomybę turto vertintojams objektyviojo bendrininkavimo situacijose.

Profesinis išsilavinimas yra vienas iš svarbiausių profesijos požymių, kadangi suteikia specializuotas žinias bei įgūdžius, kurie yra būtini tam tikroje srityje. Kiekviena profesija reikalauja specifinių praktinių ir teorinių žinių, kurias galima įgyti tik per tai profesijai orientuotus mokymus, studijas, kursus ar kitas mokymo priemones. Tokie mokymai ir jų baigimas veikia kaip savotiškas garantas ir užtikrina profesijos atstovo galimybes kokybiškai atlikti savo darbą bei laikytis profesinių standartų. Žinios bei įgūdžiai, įgauti per tokius mokymus, yra laikytini pagrindine priežastimi, dėl kurios atsiranda pasitikėjimas profesionalu¹³. Profesinis išsilavinimas būdingas ir turto vertintojų profesijai bei yra laikomas neatsiejama šios profesijos dalimi. Profesinio išsilavinimo reikalavimas turto vertintojams kyla tiesiogiai iš Lietuvos Respublikos Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 8 straipsnio¹⁴. Šio straipsnio 2 punktas turto ar verslo vertintojams nustato reikalavimą turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą, o Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas „Dėl turto arba verslo vertintojo kvalifikacijos“ detalizuoja, jog 14 skirtingų sričių aukštieji išsilavinimai

¹² MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 27.

¹³ *Ibid*, p. 21.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 52-1672.

laikomi tenkinančiais prieš tai minėto straipsnio reikalavimą¹⁵. Toks abstraktumas yra nulemtas pačio turto vertintojo profesijos platumo, kadangi turtas gali būti vertinamas įvairiose srityse, kurios visos negali būti apibrėžiamos konkrečiomis studijomis. Kitas profesinio išsilavinimo reikalavimas kyla netiesiogiai iš paminėto įstatymo 8 straipsnio 5 punkto, kuriame yra keliamas kvalifikacinis egzamino išlaikymo reikalavimas¹⁶. Nors pats egzamino išlaikymas tiesiogiai nėra susijęs su profesiniu išsilavinimu, tačiau būtų priimtina daryti išvadą, jog tokio egzamino išlaikymas galimas tik su specialiu, turto vertintojų profesijai orientuotų, mokymų pagalba. Remiantis Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos elektroninėje svetainėje skelbiamais duomenimis, tokie mokymai organizuojami tik kelis kartus per metus, o jų apimtis priklauso nuo siekiamo įgyti turto vertintojo kvalifikacijos laipsnio – asistento, turto vertintojo ar eksperto¹⁷.

Antru profesijos požymiu yra laikytina profesinė patirtis. Ji yra itin svarbi, kadangi užtikrina gebėjimą pritaikyti profesinio išsilavinimo metu įgytas žinias praktikoje. Vien tik įgytos teorinės žinios negali garantuoti suteikiamų paslaugų ir atliekamų darbų kokybės. Profesinė patirtis užtikrina suteikiamų paslaugų kokybę ir didina pasitikėjimą visuomenėje. Profesinės patirtis yra vienas iš reikalavimų turto vertintojams, kuris kyla tiesiogiai iš Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 8 straipsnio 3 punkto, kuriame nurodytas reikalavimas turėti su turto ar verslo vertinimu susijusios darbo patirties¹⁸. Papildomai, to paties straipsnio 4 dalis konkretizuoja darbo patirties turint tam tikrą turto vertintojo kvalifikacijos laipsnio terminą, kuris yra būtinas siekiant aukštesnio turto vertinimo kvalifikacinio laipsnio¹⁹.

Kitas profesiją apibūdinantis požymis yra speciali tapimo profesijos atstovu procedūra. Ji užtikrina, jog asmuo, siekiantis besiversti konkrečia profesija, atitinka visus kvalifikacinius ir kompetencijos reikalavimus. Tokia procedūra dažniausiai apima prieš tai aptartų profesinio išsilavinimo ir praktikos metu įgytų žinių bei įgūdžių egzaminavimą užtikrinant būsimo

¹⁵ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2013 m. vasario 11 d. įsakymas Nr. 1K-060 „Dėl turto arba verslo vertintojo kvalifikacijos“. *Valstybės žinios*, 17-868.

¹⁶ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 52-1672.

¹⁷ Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos pateikiama informacija dėl turto vertintojų mokymų [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://avnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vertinimas-1/mokymai/norintiems-tapti-vertintoju-asistentais> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].

¹⁸ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 52-1672.

¹⁹ Pavyzdžiui, remiantis nurodytu įstatymu, yra būtina ne trumpesnė nei 3 metų patirtis dirbant turto ar verslo vertintojo asistento darbą, siekiant tapti turto vertintoju.

specialisto kvalifikaciją. Tokios procedūros tikslas – užtikrinti, jog griežta atranka ir formalūs reikalavimai padės išlaikyti profesijos prestižą bei riboti nekompetentingų asmenų galimybes teikti profesines paslaugas. Atitinkamai, Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 8 straipsnio 5 punktas nustato, jog speciali tapimo turto vertintojo profesijos atstovu procedūra laikytina kvalifikacinio egzamino išlaikymas, kuris yra organizuojamas finansų ministro patvirtintose Turto arba verslo vertintojo kvalifikacijos egzaminų organizavimo taisyklėse nustatyta tvarka²⁰.

Kitas profesijos požymis, licencijavimas, įtvirtina profesijos atstovo teisę užsiimti tam tikra valstybės reguliuojama profesine veikla praėjus specialią, prieš tai minėtą tapimo profesijos atstovu procedūrą. Tačiau šiai procedūrai pavadinti jokių būdu negalima taikyti tik vieno termino – licencijos suteikimo. Kaip žinia egzistuoja ir kiti terminai analogiškam procesui apibūdinti, pavyzdžiui registracija, sertifikavimas, akreditacija, įrašymas į atitinkamos profesijos sąrašus ir t.t.²¹ Turto vertintojų profesijos kontekste, gali būti naudojami net 2 iš paminėtų terminų. Visu pirma, išlaikius privalomąjį kvalifikacinį egzaminą, remiantis Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 9 straipsnio 15 dalimi, priežiūros įstaiga priima sprendimą išduoti turto arba verslo vertintojo kvalifikacijos pažymėjimą per ne ilgesnį kaip 10 darbo dienų terminą, skaičiuojamą nuo egzamino komisijos sprendimo apskundimo termino pabaigos²². Papildomai, Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos įtraukia vertintojus asistentus, vertintojus ir vertintojus ekspertus į profesinį sąrašą, kuris yra viešai prieinamas internete²³.

Specialisto žinių atnaujinimo svarba, įgūdžių tobulinimo reikšmė ir prisitaikymas prie sparčiai besikeičiančių technologijų yra viena iš esminių sąlygų, nulemiančių kvalifikacijos kėlimo kaip vieno iš profesijos požymių buvimą. Tik nuolatinis mokymasis gali užtikrinti, profesijos atstovo gebėjimą dirbti pagal dinamiškai kintančius ir nuolatos atsinaujinančius standartus, spręsti vis sudėtingesnes situacijas ir iššūkius. Tai skatina ne tik aukštos paslaugų kokybės palaikymą bet ir konkurencingumą tarp pačių profesijos atstovų, kas dar labiau kelia teikiamų paslaugų kokybę. Turto vertintojų profesijos kontekste, kvalifikacijos kėlimo

²⁰ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 52-1672.

²¹ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 23.

²² Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 52-1672.

²³ Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viešai skelbiami vertintojų ekspertų, vertintojų ir vertintojo asistentų sąrašai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://avnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vertinimas-1/vertintojai-ir-vertinimo-imones/vertintojai-ir-ju-asistentai/> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].

reikalavimus nustato prieš tai paminėtas Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas „*Dėl turto arba verslo vertintojo kvalifikacijos*“, kuriame yra aiškiai nurodoma, jog per paskutinius 3 metus vertintojas privalo būti išklauseęs ne mažiau kaip 35 valandas kvalifikacijos kėlimo mokymų, tačiau per vienus kalendorinius metus įskaitoma ne daugiau kaip 15 valandų kvalifikacijos tobulinimo taip užtikrinant kvalifikacijos kėlimo nuoseklumą. Taip pat, remiantis ministro įsakymu kvalifikacijos kėlimu laikomas dalyvavimas ar pranešimo arba paskaitos skaitymas kvalifikacijos kėlimo kursuose, seminaruose ar konferencijose, kuriuos organizuoja atitinkama priežiūros įstaiga arba asociacijos, vienijančios turto vertinimo įmonės. Atkreiptinas dėmesys, jog kursai, skirti pasiruošti vertintojo kvalifikacijos egzaminui, nėra priskiriami prie kvalifikacijos kėlimo veiklų²⁴.

Profesinės etikos laikymasis taip pat yra vienas iš profesijos bruožų. Profesinė etika galėtų būti apibūdinama kaip taisyklių ir principų visuma, kuri reglamentuoja tam tikros profesijos atstovų tarpusavio elgesį ir elgesį su kitais asmenimis, užtikrinant atsakingą, sąžiningą ir skaidrią jų veiklą. Profesinės etikos standartų kūrimu, įforminimu ir priežiūra rūpinasi profesinės korporacijos, tokios kaip advokatų, notarų, antstolių ar vertintojų rūmai, kurios, nustatydamos profesinio elgesio standartus, įgyvendina tokių profesijų savireguliaciją. Tokių etikos normų laikymasis yra privalomas kiekvienam atitinkamos profesijos atstovui ir už jų nesilaikymą yra numatyta drausminė atsakomybė. Lietuvoje turto vertintojų veikla remiasi Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymu „*Dėl turto arba verslo vertintojų profesinės etikos kodekso patvirtinimo*“, kuris įteisina turto arba verslo vertintojų profesinės etikos kodeksą. Pastarajame yra įtvirtintas nepriklausomumo, objektyvumo, konfidencialumo, sąžiningumo, profesionalumo principų laikymasis ir įgyvendinimas turto vertintojo profesinėje veikloje²⁵.

Dar vienas išskirtinai valstybės reglamentuojamoms profesijoms būdingas bruožas yra privaloma narystė profesinėje korporacijoje. Tokia privalomojo tipo narystė padeda užtikrinti, jog tam tikrų profesijų atstovai atitiktų įstatymiškai nustatytus kvalifikacinius reikalavimus, laikytųsi profesinės etikos normų ir vykdydami savo veiklą laikytųsi aukščiausio rūpestingumo standarto. Tokios profesinės korporacijos neabejotinai įgyvendina ir savireguliacijos funkciją, prižiūri narių veiklą, vykdo bei taiko drausminę atsakomybę. Lietuvos Konstitucinio Teismo

²⁴ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2013 m. vasario 11 d. įsakymas Nr. 1K-060 „Dėl turto arba verslo vertintojo kvalifikacijos“. *Valstybės žinios*, 17-868.

²⁵ Lietuvos respublikos finansų ministro 2012 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 1K-160 „Dėl turto arba verslo vertintojų profesinės etikos kodekso patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 50-2503.

doktrinoje 2008 metais jau buvo aptartas klausimas dėl tokių korporacijų svarbos ir privalomos narystės tokiose korporacijose valstybės reglamentuojamų profesijų atstovams. Konstitucinis teismas išnagrinėjęs klausimą antstolių profesijos kontekste konstatavo, jog – „*Antstolių rūmai, kaip visų Lietuvos Respublikos antstolių savivaldos institucija, vykdo Antstolių įstatyme nustatytas funkcijas, užtikrindami antstolio profesijos sutelktumą, vienodus profesinės veiklos standartus ir antstolių veiklos kontrolę, t. y. viešąsias funkcijas. Visuotinai – ne tik Lietuvoje – pripažįstama, kad tokios valstybės kontroliuojamos profesijos kaip antstolio ir kt. suponuoja atitinkamos profesijos savireguliaciją ir atitinkamą savivaldos sistemą, kuri apima visą šią profesiją (visus ja besiverčiančius asmenis) ir užtikrina inter alia atstovavimą tai profesijai (ja besiverčiantiems asmenims) esant santykiams su valstybės ir savivaldos institucijomis bei tarptautiniu lygiu, kvalifikacijos tobulinimo organizavimą, vienodus profesinės etikos standartus ir jų laikymosi kontrolę, taip pat kitokią įstatymų reikalaujamą tos profesijos asmenų veiklos kontrolę. Jeigu tokios savireguliacijos ir savivaldos sistemos nebūtų, atitinkamų funkcijų, kurių vykdymą valstybė privalo užtikrinti, perdavimas į privačias rankas ne tik būtų nepagrįstas tikslingumo atžvilgiu, bet ir galėtų būti konstituciškai nepateisinamas. Tikslingumo atžvilgiu nepateisinama, gal ir konstituciškai nepagrįsta, būtų ir tai, kad kurie nors tam tikra valstybės kontroliuojama profesija besiverčiantys asmenys galėtų būti „šalia“ minėtos profesinės savivaldos sistemos ir ne tik neprisidėtų prie jos veikimo, bet ir galėtų išvengti atitinkamos profesinės veiklos kontrolės, inter alia kontrolės, ar tie asmenys laikosi vienodų profesinės etikos standartų²⁶. Nagrinėtos konstitucinės justicijos bylos kontekste teismas pažymėjo, kad – „įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi įgaliojimus įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmenys, besiverčiantys tam tikra valstybės kontroliuojama profesija, ex lege priklausytų tam tikrai asociacijai, užtikrinančiai šios profesijos savivaldą, inter alia vienodus profesinės etikos standartus ir jų laikymosi priežiūrą. Taigi įstatymu gali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad buvimas tokios asociacijos nariu būtų būtina vertimosi atitinkama profesine veikla sąlyga“²⁷. Akivaizdu, jog privaloma narystė profesinėje korporacijoje yra viena iš svarbiausių priemonių, užtikrinant profesinės veiklos skaidrumą, aukštus veiklos standartus ir atsakomybės įgyvendinimą. Atkreiptinas dėmesys, jog narystė konkrečioje profesinėje korporacijoje gali būti privaloma, kaip, pavyzdžiui, ji yra advokatų, notarų, antstolių profesijų atstovams, tačiau gali būti nustatytas ir toks reguliavimas, jog tokia narystė yra savanoriško pobūdžio, kaip ji yra turto vertintojams.*

²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 4-136.

²⁷ *Ibid.*

Turto vertintojams privaloma narystė profesinėje korporacijoje nėra reglamentuojama, o prisijungimas prie Lietuvos vertintojų rūmų yra savanoriškas²⁸.

Galiausiai profesijos požymiu yra laikytina ir drausminė atsakomybė. Drausminė atsakomybė yra laikoma teisės aktais nustatyta atsakomybės rūšis, taikoma už profesinės veiklos pažeidimus, kuomet asmuo, eidamas savo pareigas, nesilaiko įstatymo nuostatų, profesinės etikos taisyklių ar kitų normų. Ji užtikrina profesinės veiklos standartų laikymąsi, didina pasitikėjimą specialistais ir kartu atlieka nusižengimų prevencinę funkciją. Drausminė atsakomybės taikymą prižiūri ir įgyvendina profesinės korporacijos, tokios kaip – garbės teismai, profesinės etikos komisijos ir t.t. Turto vertintojų veikla Lietuvoje yra prižiūrima Lietuvos Respublikos Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 28 straipsnyje reglamentuoto Turto arba verslo vertintojų garbės teismo, sudaryto iš 5 teisėjų, paskiriamų trejų metų kadencijoms²⁹.

Aptarus šiuos profesijos požymius, būdingus valstybės reglamentuojamoms profesijoms, atkreiptinas dėmesys, kokie aukšti reikalavimai yra keliami visoms valstybės reglamentuojamoms laisvosioms profesijoms ir ne išimtis – turto vertintojams. Tačiau pastebėtina, jog siekiant identifikuoti, ar profesija yra valstybės reguliuojama, ne visuomet būtina visų 8 požymių visuma kaip tokia. Pavyzdžiui, turto vertintojo profesijai, kaip matome iš atliktos analizės, nėra būdinga privaloma narystė profesinėje korporacijoje, tačiau turto vertintojo profesija yra laikytina valstybės reguliuojama profesija.

1.3. Profesinė civilinė atsakomybė ir ją nulemiantys veiksniai

Civilinės atsakomybės samprata tiksliausiai atsiskleidžia per profesinės civilinės atsakomybės atsiradimo ir ją nulemiančių aplinkybių, analizę.

Vertinant įstatymiškai reguliuojamas profesijas istoriniu aspektu, pastebima požūrio į valstybės reglamentuojamų profesijų atstovus pokytį per laiką. Iki 20 amžiaus antrosios pusės, visuomenėje ir valstybėje buvo matoma aiški tendencija laikyti tokias profesijas privileijuotomis dėl jų veikla suteikiamos naudos visuomenei, tačiau kartu ir sukuriant tam tikras pareigas dėl jų svarbos. Pavyzdžiui dar viduramžiais užėigos savininkai, vežėjai, keltininkai, kalviai ir kitų svarbių profesijų atstovai turėjo atitinkamas pareigas, kylančias iš jų

²⁸ Lietuvos vertintojų rūmų viešai skelbiama informacija dėl narystės Lietuvos vertintojų rūmuose [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://lvr.lt/naryste/> [žiūrėta 2025 m. balandžio 3 d.].

²⁹ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 52-1672.

profesijos svarbos. Pastarieji negalėdavo atsisakyti suteikti paslaugos klientams, taip pat nelabai galėdavo derėtis dėl konkrečių paslaugos suteikimo sąlygų³⁰. Tokių profesijų atstovai dažnai pagal įstatymą neturėjo teisės į atlyginimą už savo darbą ir suteikiamas paslaugas, o tik honorarą – garbės mokestį. Be abejo, mainais už tokią įstatyminę naštą jie negalėjo būti laikomi atsakingais už savo darbo rezultatą pagal jokių teisinių pagrindus – būdavo taikomas savotiškas imunitetas³¹. Tokios privilegijos įstatymiškai reguliuojamoms profesijoms įžvelgiamos ir Anglijoje iki anksčiau minėto 20 amžiaus vidurio, kur atsakomybės taikymo imunitetas buvo taikomas baristeriams³². Tačiau suvokus minėtų profesijų atstovų galimą sukelti riziką paslaugų gavėjams, toks atsakomybę ribojantis požiūris 20 amžiaus antroje pusėje iš esmės pradėjo keistis susiduriant su minėtų profesijų atstovų aplaidumu³³. Susiklosčius tokioms aplinkybėms atsirado būtinybė minėtų profesijų atstovų padarytą žalą vertinti ne bendraisiais kriterijais, o jiems taikyti tam tikrus ypatumus, kurie kyla būtent iš prieš tai aptartų profesijos požymių ir pasitikėjimo profesionalu. Iš pradžių profesinė civilinė atsakomybė buvo pradėta taikyti gydytojams, advokatams, o vėliau jos taikymo ribos plėtėsi vis naujoms valstybės reglamentuojamoms profesijoms³⁴. Tačiau kas nulemia tokį selektyvų atsakomybės ribų išplėtimą būtent valstybės reglamentuojamų profesijų atstovams?

Priežasčių yra įvairių ir viena iš jų yra puikiai atskleidžiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 21 d. nutartyje teismas sprendamas dėl civilinės profesinės atsakomybės auditoriui taikymo pasisakė, jog – „*vienas iš auditorių veiklos principų, įtvirtintų Audito įstatymo 4 straipsnyje, t. y. atsakomybė visuomenei. Pagal šį principą palaikant normalią verslo eigą, audito rezultatai gali būti naudojami kredito įstaigų, valstybės institucijų, darbdavių ir darbuotojų, investuotojų, verslo ir finansų visuomenės ir kitų vartotojų, pasitikinčių auditorių objektyvumu ir sąžiningumu. Taigi pasitikėjimas lemia atsakomybę visuomenei*“³⁵. Taigi, matome, jog toks atsakomybės ribų išplėtimas yra siejamas būtent su pasitikėjimu profesionalo atliekamaisiais veiksmais. Tokį pasitikėjimą galima kildinti būtent iš valstybės reglamentuojamų profesijų požymių, o tiksliau iš – profesinio teorinio ir praktinio pasirengimo bei tapimo tokios

³⁰ ATIYAH, Patrick. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford University Press 1979, p. 416.

³¹ BUSSANI, Mauro, J. SEBOK, Anthony (eds). *Comparative tort law. Global Perspectives*. Edward Elgar Publishing, 2015, p. 227.

³² JACKSON, Rupert ir POWELL, John. *Jackson and Powell on Professional liability*. Sweet & Maxwell, 2012, p. 953.

³³ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 19.

³⁴ *Ibid*, p. 43.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-582/2007.

profesijos atstovu procedūros. Visuomenės nariai, besikreipdami į profesionalą, suvokia ir žino, jog pastarasis, siekdamas tapti atitinkamos profesijos atstovu, turėjo atitikti įstatyme nustatytus nepriekaištingos reputacijos reikalavimus, turėti aukštesnįjį universitetinį išsilavinimą, pabaigti atitinkamus mokymus, įgauti profesinės patirties ir galiausiai išlaikyti kvalifikacinį egzaminą. Tokia sudėtinga tapimo profesijos atstovu procedūra suponuoja kliento pasitikėjimą profesionalu ir šalina visas abejones dėl būsimų paslaugų kokybės o tuo labiau dėl galimos žalos sukėlimo. Visa tai būtų galima iliustruoti pavyzdžiu, jog paklausę dėl preliminarios sklypo kainos mes visiškai kitaip tą atsakymą priimsime, jeigu jį pateiks kolega darbe ar nepriklausomas profesionalus turto vertintojas, sudaręs turto vertinimo ataskaitą. Atitinkamos pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis teismas 2009 m. spalio 13 d. civilinėje byloje, kilus ginčui dėl turtinės ir neturtinės žalos, padarytos teikiant sveikatos priežiūros paslaugas, atlyginimo. Teismas sprendime akcentavo, jog – „gydytojas, kaip profesionalas, turi specialiųjų žinių, t. y. žmogui gyvybiškai svarbiais klausimais žino ir gali daugiau negu kiti, be to, jis turi pripažintą teisę specialiąsias žinias taikyti ir kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus. Specialisto turima kvalifikacija sukuria teikiamų paslaugų kokybės prezumpciją - žmogus, pasiklivęs specialistu, turi jaustis saugus, todėl atitinkamos profesijos asmeniui yra taikomi griežtesni atidumo, atsargumo bei rūpestingumo reikalavimai. Tai yra esminis profesionalo atsakomybės bruožas“³⁶.

Dar viena priežastis, dėl kurios yra išplečiama valstybės reguliuojamų profesijų atstovų atsakomybė, yra profesinės pareigos pobūdis. Pavyzdžiui, vertinant turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymą yra atsižvelgiama ne tik į turto vertintojų veiklą reglamentuojančių įstatymų turinį, bet ir į profesinės etikos nuostatas. Analogiškos pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vertindamas kitos valstybės reguliuojamos profesijos – gydytojų, profesinės pareigos pobūdį bei teikdamas, jog civilinės profesinės atsakomybės požiūriu gydytojo elgesys vertinamas ne pagal tai, ar pasiektas tam tikras rezultatas, bet pagal tai, ar gydytojo veiksmai atitiko medicinos paslaugų teikimą reglamentuojančias teisės normas bei gydytojų profesinės etikos nuostatas³⁷. Be to, kasacinio teismo praktikoje yra pažymėta, kad maksimalių pastangų principas, vertinant gydytojo veiksmų atitiktį protingo ir atidaus profesionalo elgesio standartui, konstatuojamas įvertintinus, ar gydytojas veikė kaip sąžiningas, atidus, atsargus, rūpestingas, kvalifikuotas savo srities specialistas, vadovaudamasis medicinos ir kitų mokslų žiniomis, gydytojų profesinės etikos ir pripažintos

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-408/2009.

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-556/2005.

praktikos taisyklėmis, teisės aktų, reglamentuojančių medicininių paslaugų teikimą, nuostatomis³⁸. Taigi, akivaizdu, jog tokių valstybės reglamentuojamų profesijų profesinės pareigos yra iš ties daug platesnės nei bet kokių kitų profesijų atstovų ir paremtos įvairių teisės aktų, kas suponuoja daug aukštesnius teikiamų paslaugų atidumo ir kokybės standartus.

Vienas iš svarbiausių pagrindų taikyti profesinę civilinę atsakomybę yra profesinio rūpestingumo standartas, keliamas valstybės reglamentuojamų profesijų atstovams. Nagrinėjant rūpestingumo standartą iš esmės turėtų būti keliami 3 esminiai klausimai³⁹. Pirmas, ar iš vis egzistavo rūpestingumo pareiga. Civilinio kodekso 6.246 str. 1 dalis įtvirtina visų asmenų bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, tačiau remiantis Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika, egzistuoja tam tikrų profesijų žmonės, kurių veiklai yra taikomi didesni, reiklesni elgesio standartai⁴⁰. Tokiomis profesijomis neabejotinai ir laikytinos išskirtinai valstybės reglamentuojamos profesijos. Antruoju klausimu yra siekiama nustatyti, kas yra tie asmenys, kuriems profesionalas turėjo rūpestingumo pareigą⁴¹. Įdomu tai, jog atsakymas į šį klausimą buvo pradėtas formuoti net ne profesionalų civilinės atsakomybės byloje, o byloje dėl gamintojo nerūpestingumo 20 amžiaus pradžioje Jungtinės Karalystės Lordų rūmuose 1932 m. Tuomet teismas konstatavo imbierinio alaus gamintojo atsakomybę galutiniam klientui, kai dėl gamintojo nerūpestingumo į butelį patekusi ir suirusi sraigė apnuodijo alaus paragavusią vartotoją. Byloje buvo suformuotas garsusis „kaimyno principas“, reiškiantis pareigą elgtis taip, jog veikimas ar neveikimas nesukeltų žalos tiems, kurie gali būti tokių veiksmų paveikti⁴². Taigi, tai buvo vienas iš pirmųjų atvejų, kuomet pasitelkiant rūpestingumo pareigą atsakomybės ribos buvo išplėstos ir nustatytas daug platesnis asmenų ratas, kuriems profesionalas turi rūpestingumo pareigą. Šis atsakomybės ribų išplėtimas iki trečiųjų asmenų galiausiai įteisintas 1995 m. Lordų Rūmuose, pripažinus solisitoriaus, netinkamai parengusio kliento testamentą, atsakomybę testamentiniams įpėdinams⁴³. Trečiasis klausimas sietinas su rūpestingumo pareigos standartu. Pastarasis gali būti nustatomas šiais būdais – (i) nustatytas teismų, nagrinėjant atitinkamos kategorijos profesinės civilinės atsakomybės bylas, (ii) šį standartą gali nustatyti atitinkamos profesijos žinovai,

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-59/2011.

³⁹ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 47.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-438/2003.

⁴¹ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 47.

⁴² Jungtinės Karalystės parlamento aukštesniųjų rūmų 1932 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje Donoghue v Stevenson.

⁴³ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 48.

teikiantys pagalbą teismui kaip ekspertai, (iii) gali būti nustatomas drausminę atsakomybę taikančių institucijų praktika ir galiausiai (iv) gali būti nustatomas taikant bendruosius teisės principus⁴⁴.

Išnagrinėjus priežastis, nulemiančias civilinės atsakomybės ribų išplėtimą profesionalams gali susidaryti klaidingas įspūdis, jog profesionalo suteiktos paslaugos turi pasižymėti nepriekaištingumu ir atitinkamai – teigiamu rezultatu kliento atžvilgiu, tačiau taip nėra. Valstybės reglamentuojamų profesijų darbo pobūdis ir specifika sukuria aplinkybes, dėl kurių garantuoti visuomet teigiamo rezultato yra neįmanoma. Pavyzdžiui, turto vertintojo pateiktoje ataskaitoje nurodyta turto vertė gali neatitikti tikrovės vien dėl rinkoje esančių neracionalių vartotojų, kuriems atitinkamo turto vertė yra grindžiama ne rinkoje nusistovėjusia kaina, o asmeniniais interesais. Tokio požiūrio laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Vertinant kitos srities profesionalo – gydytojo kaltę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, jog – „*vertinant pacientą ir gydytoją (sveikatos priežiūros įstaigą) siejančias prievoles, reikia turėti omenyje civilinės teisės doktrinoje priimtą prievolių skirstymą į tris rūšis priklausomai nuo siekiamo rezultato ir skolininko pareigos pobūdžio. Pagal šį kriterijų prievolės skirstomos į prievoles pasiekti tam tikrą rezultatą, prievoles užtikrinti, kad pareiga būtų vykdoma dedant maksimalias pastangas, ir prievoles garantuoti tam tikrus faktus ar rezultatą. Paprastai gydytojas negali garantuoti, kad bus pasiektas konkretus rezultatas, pavyzdžiui, kad ligonis bus išgydytas*“⁴⁵. Papildomai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vertindamas profesionalo elgesį yra nurodęs, jog – „*teismas, spręsdamas sveikatos priežiūros įstaigos atsakomybės už paciento sveikatai padarytą žalą klausimą, gydytojų veiksmus turi vertinti ne jų rezultato, o proceso aspektu, t. y. ar konkrečioje situacijoje medicinos paslaugos buvo teiktos dedant maksimalias pastangas, imantis visų galimų ir reikalingų priemonių ir jas naudojant atidžiai, rūpestingai ir kvalifikuotai*“⁴⁶. Tačiau nustatytas principas, pagal kurį yra vertinamas ne profesionalo pasiektas rezultatas, o to rezultato siekimo metu atlikti veiksmai sukelia tarytum atvirkštinę pareigą pačiam profesionalui, užtikrinti, jog negalint garantuoti rezultato, visas darbas bus atliktas remiantis aukščiausiais kvalifikacijos, atidumo ir rūpestingumo standartais. Pavyzdžiui iš turto vertintojo negalima reikalauti turto vertinimo, kuris aritmetiškai nepriekaištingai atitiktų rinkos vertę be jokios leistinos paklaidos. Rinkos nepastovumas ir kiti veiksniai kartais neleidžia pasiekti absoliutaus tikslumo, todėl

⁴⁴ *Ibid*, p. 50.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1140/2001.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-478/2008.

pripažįstama, kad tam tikra paklaida yra galima. Užsienio teismų praktikoje įvairiam turtui vertinti yra taikomos skirtingos paklaidos, kurios svyruoja nuo 5 iki 20 procentų⁴⁷. Tad, kaip matome, paklaida yra pripažįstama ir galima, tačiau galima reikalauti, jog atliekant vertinimą turto vertintojas remtųsi visais jo veiklą reglamentuojančiais aktais ir vertinimo metodikomis bei visą tai darytų su didžiausiu atidumu ir rūpestingumu.

Aptarus profesinės civilinės atsakomybės institutą galime prieiti prie išvados, jog turto vertintojų profesija yra valstybės reguliuojama laisvoji profesija, kuriai yra taikomi išskirtinai aukšti kvalifikaciniai bei etiniai reikalavimai. Asmenys, siekiantys tapti šios profesijos atstovais, privalo atitikti imperatyviai įstatyme nustatytus reikalavimus, įskaitant aukštojo išsilavinimo bei nepriekaištingos reputacijos cenzus, baigti specializuotus mokymus, atlikti privalomąją profesinę praktiką ir išlaikyti kvalifikacinį egzaminą. Šių reikalavimų visuma objektyviai patvirtina jų gebėjimus būti šios profesijos atstovais, ko pasakoje yra sukuriamas visuomenės pasitikėjimas profesionalu. Tokių reikalavimų visuma nulemia prievolę turto vertintojams atlikti savo profesines pareigas laikantis aukščiausių profesinių standartų, teisės aktų, profesinės etikos ir remiantis rūpestingumo principu. Visos šios aptartos aplinkybės suponuoja turto vertintojui neginčijamą pareigą užtikrinti nepriekaištingą suteikiamų paslaugų kokybę, nepriklausomai nuo suteikiamos paslaugos rūšies ar tikslo.

2. Turto vertintojų civilinės atsakomybės pobūdis

Išnagrinėję turto vertintojų civilinės profesinės atsakomybės institutą ir šiai profesijai keliamus išskirtinai aukštus reikalavimus, galima tęsti analizę nustatant temai aktualų civilinės atsakomybės pobūdį, taikomą turto vertintojų profesijai.

Civilinės atsakomybės pobūdis gali būti suprantamas dar ir kaip civilinės atsakomybės rūšis. Civilinio kodekso 6.245 straipsnio 2 dalis nurodo, jog civilinė atsakomybė gali būti dviejų rūšių – sutartinė ir deliktinė. Iš esmės abi šios atsakomybės rūšys yra laikytinos turtinėmis prievolėmis, atlieka kompensacinę funkciją, bet kurios iš jų taikymas nepašalina galimybės taikyti ir kitus civilinių teisių gynimo būdus bei kitas teisinės atsakomybės rūšis, jos abi atsiranda kaip naujos prievolės ir jų taikymo atveju skolininkas patiria turtinių nuostolių,

⁴⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. Turto vertintojų ir matininkų profesinės civilinės atsakomybės teoriniai ir praktiniai aspektai. *Šalies turtas ekonominėje politikoje – turto ekonomikos ir vadybos aspektai 2016*, 330.5(063), 154-196, 2016, p. 164.

tačiau skiriasi šių atsakomybės rūšių atsiradimo pagrindas, skirtingi ieškinio senaties terminai, nevienodas atsakomybės dydis ir jos nustatymo principai⁴⁸.

Turto vertintojų profesijos kontekste galima susidurti tiek su sutartine, tiek su deliktine atsakomybe, priklausomai nuo atsiradimo pagrindo. Klientui pasikreipus į individualiai dirbantį turto vertintoją ar tuo užsiimančią įmonę, teisiniai santykiai tarp užsakovo ir kliento, remiantis Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 20 straipsniu, dažniausiai atsiranda sutarties pagrindu⁴⁹. Neįvykdžius sudarytos sutarties ar pastarąją įvykdžius netinkamai, turto vertintojui atsiranda prievolė tokią žalą atlyginti sutarties pagrindu – kyla sutartinė atsakomybė⁵⁰. Tapatus sutartinės atsakomybės apibrėžimas yra pateikiamas ir Civilinio kodekso 6.245 straipsnio 3 dalyje, kuri nurodo, jog sutartinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų, o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas. Turto vertintojų sutartinei atsakomybei literatūroje yra išskiriami šie ypatumai. Visu pirma, turto vertintojų civilinei atsakomybei atsirasti pakanka trijų sąlygų – neteisėtų veiksmų, žalos ir priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir žalos, kadangi remiantis Civilinio kodekso 6.256 straipsnio 4 dalimi, turto vertintojų veikla yra laikytina verslu. Antra, sutarčių laisvės principas ir Civilinio kodekso 6.245 straipsnio 3 dalyje pateiktas sutartinės atsakomybės apibrėžimas suteikia sutarties šalims teisę sutartyje numatyti netesybas (pavyzdžiui turto vertintojui neatlikus vertinimo per sutartyje nustatytą periodą). Trečia, turto vertintojas sutartinės atsakomybės pagrindu, remiantis Civilinio kodekso 6.258 straipsnio 4 dalimi, gali atsakyti tik už tuos nuostolius, kuriuos jis numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę. Ketvirta, Civilinio kodekso 6.252 straipsnis suteikia teisę sutarties šalims nustatyti civilinės atsakomybės apribojimą. Penkta, sutarties šalys Civilinio kodekso 6.217 straipsnio pagrindu sutartyje gali aptarti ir nustatyti konkrečius turto vertintojo veiksmus, kurie bus laikytini neteisėtais ir užtraukiantys civilinę atsakomybę, o jų padarymo atveju užsakovas įgis teisę vienašališkai nutraukti sutartį⁵¹.

⁴⁸ AMBRASIENĖ, Dangutė, et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Antroji laida. Lietuvos teisės universitetas, 2004, p. 180-181.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 52-1672.

⁵⁰ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 45.

⁵¹ MIKELĖNAS, Valentinas. Turto vertintojų ir matininkų profesinės civilinės atsakomybės teoriniai ir praktiniai aspektai. *Šalies turtas ekonominėje politikoje – turto ekonomikos ir vadybos aspektai 2016*, 330.5(063), 154-196, 2016, p. 157.

Šios bendrojo pobūdžio taisyklės gali būti taikomos išimtinai tik turto vertintojų sutartinės atsakomybės atveju, tačiau mūsų nagrinėjamos temos problematika sietina būtent su deliktine turto vertintojų atsakomybe.

Civilinio kodekso 6.245 straipsnio 4 dalis deliktinę atsakomybę apibrėžia kaip turtinę prievolę, atsirandančią dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais. Deliktinės civilinės atsakomybės taikymas turto vertintojams gali būti taikytinas kuomet turto vertinimas reikalingas ne tik užsakovo asmeniniams tikslams patenkinti sužinant esamo turto vertę, bet tretiesiems asmenims, kurie pasitikėdami profesionalo kvalifikacija ir išskirtiniu rūpestingumu bei atidumu naudoja turto vertintojo sudarytą ataskaitą tarpusavio santykiuose su užsakovu. Pavyzdžiui, nekilnojamojo turto savininko užsakyta turto vertinimo ataskaita gali būti naudojama turto pirkėjo įsigyjant turtą, arba siekiant paskolos suteikimo iš kredito institucijos. Tokiose situacijose įvardinti tretieji asmenys dažnu atveju neturi sudarytos sutarties tiesiogiai su turtą vertinančiu asmeniu, tačiau gali patirti didelės žalos paaiškėjus, jog turto vertė yra daug žemesnė negu nurodyta ataskaitoje. Būtent tokiose situacijose ir išryškėja civilinės atsakomybės taikymo problematika turto vertintojams, tačiau ji yra siejama ne abstrakčiai su deliktinės atsakomybės taikymu, o su viena iš deliktinės atsakomybės taikymo sąlygų – priežastiniu ryšiu, kuris bus aptariamas kituose skyriuose.

3. Priežastinio ryšio samprata ir teorijos

Nei teisės doktrinoje, nei valstybių kodifikuotoje teisėje nerasime šios civilinės atsakomybės sąlygos vieningo apibrėžimo, tačiau teisės doktrinoje vyrauja neginčijama nuomonė, jog padarytoji žala turi būti asmens neteisėtų veiksmų ar neveikimo rezultatas ir vieningai sutariama, jog civilinė atsakomybė atsiranda tik esant tam tikram ryšiui tarp asmens veiklos ir atsiradusios žalos⁵². Tokią pačią poziciją patvirtina ir Civilinio kodekso 6.247 straipsnis, kuris nurodo, jog atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmiais, nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų rezultatu. Toks įstatymų nekonkretumas ir priežastinio ryšio apibrėžimo neįtvirtinimas sąlygoja situaciją, kuomet priežastinio ryšio instituto aiškinimas ir vystymas tampa teismų uždaviniu. Skirtingų pažiūrų ir mokyklų atstovų vystoma teisės

⁵² MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 196.

doktrina suformuoja skirtingas priežastinio ryšio teorijas, ko pasakoje teismų praktika naudodamasi vyraujančiomis teorijomis apibrėžia civilinės atsakomybės ribas⁵³. Šią poziciją įtvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika anot kurios, priežastinio ryšio kaip civilinės atsakomybės sąlygos nustatymas kartu reiškia teismo diskreciją svarstyti apie civilinės atsakomybės ribas⁵⁴. Skirtingos priežastinio ryšio teorijos plečia arba siaurina taikytinos atsakomybės ribas, kas iš esmės gali reikšti ir atsakomybės netaikymą byloje remiantis atitinkama teorija. Kadangi skirtingų teorijų taikymas yra neišvengiamai svarbus turto vertintojų civilinės atsakomybės problematikos identifikavimui, toliau bus aptariamos dešimt pagrindinių priežastinio ryšio teorijų.

Kaip viena iš priežastinio ryšio teorijų galėtų būti išskiriama būtiniosios pasekmės teorija. Remiantis šios teorijos šalininkais, priežastinis ryšys tarp veiksmų ir rezultato egzistuoja tik tuomet, kada rezultatas yra būtina, neišvengiama konkretaus veiksmo pasekmė. Toks priežastinio ryšio nustatymas yra atliekamas eksperimento būdu, idealiai pakartojus analogišką situaciją⁵⁵. Ši priežastinio ryšio nustatymo teorija turėtų būti laikytina siaurianti atsakomybės ribas, kadangi nepaaiškina netiesioginės civilinės atsakomybės taikymo⁵⁶. Taip pat abejotinas praktinis šios teorijos panaudojimo aspektas sprendžiant ginčus, kadangi identiškas aplinkybių atkartojimas eksperimento būdu yra retai kada įmanomas, o ir atkartojus situaciją yra tikėtinas skirtingas rezultatas.

Dar viena atsakomybę siaurinančia priežastinio ryšio teorija galėtų būti laikoma ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, kuri aiškina, jog kiekviena sąlyga, be kurios žalingo rezultato nebūtų buvę, yra to žalingo rezultato atsiradimo privaloma sąlyga. Tiksliau – priežastinis ryšys laikomas egzistuojančiu tik tuo atveju, kuomet veiksmas yra ekvivalentinė pasekmės priežastis, t.y. būtina, privaloma sąlyga (lot. *conditio sine qua non*). Remiantis šia teorija, grandinei tarp veiksmo ir jo rezultato nutrūkstam įsikišus trečiajam asmeniui, ekvivalentinio priežastinio ryšio tarp veiksmo ir pasekmių nebelieka⁵⁷. Pavyzdžiui, turintis leidimą laikyti ginklą asmuo, neapdariai palieka ginklą ne seife ir įsilaužimo metu ginklas yra pavagiamas. Vagys, vykdydami kitą įsilaužimą, su pavogtu ginklu nušauna pasimaišiusį

⁵³ *Ibid*, p. 197.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2005.

⁵⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 201.

⁵⁶ AMBRASIENĖ, Dangutė, et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Antroji laida. Lietuvos teisės universitetas, 2004, p. 186.

⁵⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 196

asmenį. Ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija tokiu atveju eliminuoja ginklo savininką iš grandinės, kadangi ginklas galėjo būti pavogtas ir iš namie esančio užrakinto ir tinkamai įrengto seifo. Tačiau abejotina, ar toks atsakomybės ribojimas ginklo savininko atžvilgiu būtų tiek morališkai, tiek teisiškai teisingas pateiktame pavyzdyje esančio dauginio priežastingumo atveju. Todėl šios teorijos taikymas praktikoje taip pat turėtų būti labai selektyvus ir individualus kiekvienoje byloje.

Kaip viena iš atsakomybės ribas plečiančių teorijų galėtų būti paminėta ir pakankamos priežasties teorija. Ši teorija teigia, jog gali būti ne viena priežastis, nulėmusi žalos atsiradimą, tačiau kiekviena iš jų turi tarsi skirtingą svorį. Todėl priežastinio ryšio buvimas sietinas tik su ta priežastimi, kuri labiausiai iš visų prisidėjo prie žalos atsiradimo. Teorija visuomet geriausiai iliustruojama praktiniais pavyzdžiais – statybininkas, nesilaikydamas teisės aktuose reglamentuojamų lauko oro sąlygų reikalavimų apdailos darbų atlikimui klijuoja klinkerio plyteles esant minusinei oro temperatūrai. Atėjus pavasariui ir tęsiant statybos darbus yra pradedamas vidinis pastato įrengimas. Vidaus apdaila užsiimančios darbininkai gręžioja sienas, kala ir kitaip sukelia vibraciją ko pasakoje atšoka klinkerio plytelė ir krentant sužeidžia pro šalį ėjusį praeivį. Remiantis šia teorija, didžiausią svorį žalos atsiradimui turi išskirtinai vibraciją sukėlę darbininkai, dėl kurių veiklos ir atšoko plytelė. Tačiau toks atsakomybės perkėlimas yra akivaizdžiai nelogiškas ir nesąžiningas, kuomet lauko apdailos darbai buvo vykdomi nesilaikant teisės aktų reikalavimų ir būtent tai nulėmė plytelės atšokimą. Dėl šios priežasties yra manytina, jog ši teorija geriausiai gali būti taikoma tais atvejais, kuomet dauginio priežastingumo atveju reikia individualizuoti keletą žalą padariusių asmenų indėlį į žalos atsiradimą⁵⁸.

Skirtingai nei prieš tai aptartos teorijos, tiesioginės pasekmės teorija gali būti laikytina tiek siaurianti atsakomybės ribas, tiek jas išplečianti. Remiantis šia teorija, priežastinis ryšys egzistuoja tik tuomet, kuomet žala yra tiesioginė veiksmų pasekmė. Tai reiškia, jog atsakomybė iš esmės yra ribojama tik tiesioginiais veiksmais sukėlusiais žalą. Vienas veiksmas gali sukelti pasekmės, kurios pačios sukelia ištisą kitų pasekmių grandinę. Civilinės atsakomybės neapribojus tam tikra pasekmių grandinės dalimi, priežastinė grandinė galėtų tęstis iki begalybės⁵⁹. Pavyzdžiui, neapdairus šuns savininkas paleidžia pabėgioti agresyvų

⁵⁸ AMBRASIENĖ, Dangutė, et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Antroji laida. Lietuvos teisės universitetas, 2004, p. 187.

⁵⁹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 202-203.

šunį be pavadžio, o šis įkanda pro šalį ėjusiam vaikui. Iškvietus greitąją pastaroji veždama vaiką į ligoninę pakliūva į avariją. Avarijos metus nukenčia kitas vairuotojas, kurio laiku nenugabenus į ligoninę šiam išsivysto kraujo užkrėtimas - sepsis. Nukentėjusiam vairuotojui siekiant perpilti kraujo iš pastarojo žmonos, žmonai per klaidą yra suduodami alergiją išprovokuojantys vaistai dėl kurių ji miršta. Remiantis tiesioginės priežasties teorija, šunio savininkas atsakytų tik už jam priklausančio šunio įkandimu padarytą žalą ir taip priežastinė grandinė būtų nutraukta. Tačiau ši teorija taip pat gali būti laikoma ir plečianti atsakomybės ribas, kadangi tik subjektyvus vertinimas nustato kokia veiksmų pasekmė yra tiesioginė, o kuri netiesioginė. Esant tokiam vertinimui, atsakomybės ribos gali būti net ir išplečiamos. Taigi, ši teorija yra veiksmingiausia tais atvejais, kuomet nuo tam tikro veiksmo ir jo sukeltos pasekmės yra praėjęs nedidelis laiko tarpas, ir lieka mažiau erdvės subjektyviam vertinimui, kuri pasekmė yra tiesioginė, o kuri ne.

Užsiminus apie laiko tarpą tarp veiksmo ir jo sukeltos pasekmės būtinai reikia paminėti ir betarpiškos pasekmės teoriją, kuri yra labai panaši į prieš tai aptartąją. Tačiau šios teorijos pagrindas yra ne veiksmų vertinimas tiesioginiais ar netiesioginiais ir pagal tai sprendžiant priežastinio ryšio buvimą, o betarpiškumas tarp veiksmo ir pasekmės. Tai reiškia, jog remiantis šia teorija priežastinis ryšys egzistuoja tuomet, kada pasekmės atsiranda iš karto po tam tikrų veiksmų atlikimo. Remiantis prieš tai pateiktu šuns įkandimo vaikui pavyzdžiu, priežastinis ryšys egzistuos tarp šuns šeimininko neveikimo ir įkandimo vaikui sukeltos žalos, tačiau jeigu įkandimo metu būtų perduotas tam virusas, kurio simptomai vaikui pasireikštų tik po kelių mėnesių, vargu ar remiantis šia teorija priežastinis ryšys egzistuos tarp šuns šeimininko neveikimo ir viruso sukeltos žalos.

Teisės literatūroje išskiriama ir artimiausios priežasties teorija, kuri savo esme yra iš ties labai panaši į prieš tai aptartas tiesioginės pasekmės ir betarpiškos pasekmės teorijas. Kai kurie autoriai, aprašydami šią teoriją, net vartoja tokius terminus, kaip netiesioginė priežastis, kas iš esmės, autoriaus nuomone, labiau priimtina tiesioginės pasekmės teorijos apibūdinimui⁶⁰. Šios teorijos prasme, žalingų pasekmių priežastimi gali būti laikoma tik artimiausia, konkrečias pasekmes sukėlusį priežastis. Priežasties ir pasekmių artumas vertinamas tiek laiko, tiek tarpinių grandžių egzistavimu⁶¹. Taigi, ši teorija tarsi tiesioginės ir betarpiškos pasekmės teorijų junginys, kuomet vertinant priežastinio ryšio buvimą yra atsižvelgiama tiek į pasekmių

⁶⁰ PECZENIK, Aleksander. *Causes and Damages*. Juridiska Foreningen, 1979, p. 178.

⁶¹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 204.

buvimą tiesioginėmis ar netiesioginėmis, tiek ir į pasekmių nutolimą laike, lyginant su atliktais veiksmais. Ši teorija praktikoje laikytina vertinga siekiant atriboti vieno asmens veiksmų sukeltas pasekmes nuo kito asmens veiksmais sukeltų pasekmių⁶².

Plačiai praktikoje paplitusia teorija galima būtų laikyti adekvataus priežastinio ryšio teoriją kuri teigia, jog priežastinio ryšio egzistavimą tarp žalingų veiksmų ir sukeltos žalos nulemia tai, ar žalingi veiksmai padidina žalos atsiradimo tikimybę. Kaip pavyzdys galėtų būti pateikiamas užmigęs prie vairo vairuotojas, vežantis keleivį. Vairuotojui A užmigus ne dėl jo kaltės į automobilį rėžiasi kitas automobilis B ir praeidamas gale sėdėjusį keleivį. Iš esmės A vairuotojas nėra avarijos kaltininkas, tačiau užmigimo prie vairo faktas žymiai padidina avarijos tikimybę, kadangi net ir vairuotojui B būnant kaltam dėl sukeltos avarijos, A galimai būtų išvengęs avaringos situacijos būdamas žvalus. Atkreiptinas dėmesys, jog žalos padidėjimo tikimybė turi būti kardinali, o ne menkavertė, kad žalos tikimybė kardinaliai padidėtų atlikus konkretų veiksmą⁶³. Pastebimas šios teorijos praktinis panaudojimas dar ankstyvoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, jog priežastinis ryšys tarp didesnio pavojaus šaltinio valdytojo veiklos ir atsiradusios žalos yra tuomet, kai didesnio pavojaus šaltinio valdytojo veikla lėmė turto sugadinimą ar sunaikinimą arba buvo pagrindinė žalos atsiradimo priežastis, arba sudarė sąlygas jai padidėti. Šios teorijos panaudojimas yra vertinamas teigiamai, kadangi įgalina teismą neapsiriboti tik kokios vienos aplinkybės analize, o priešingai – įpareigoja analizuoti visas byloje esančias aplinkybes ir nustatyti pačią svarbiausią, kuri sukėlė didesnį pavojų, sąlygojusį atsiradusią žalą⁶⁴. Žinoma, šios teorijos naudojimas turėtų būti labai atsakingas, kadangi galimas labai platus civilinės atsakomybės ribų išplėtimas.

Pagal objektyvų gebėjimą numatyti savo veiksmų galimai sukeliama žalą, galima būtų išskirti ir pasekmių numatymo teoriją. Remiantis šia teorija, priežastinis ryšys tarp veiksmų ir pasekmių egzistuoja tik tuomet, kada veiksmus atlikęs asmuo objektyviai galėjo numatyti tokių pasekmių atsiradimą. Sunkiausias su šia teorija keliamas klausimas – būtent kokiam asmeniui tos pasekmės turi būti numatomos? Literatūroje vyrauja nuomonė, jog vieno teisingo atsakymo nėra, tačiau sutinkama, jog pasekmės laikomos numatomomis, jeigu jas galėtų numatyti

⁶² AMBRASIENĖ, Dangutė, et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Antroji laida. Lietuvos teisės universitetas, 2004, p. 186.

⁶³ PECZENIK, Aleksander. *Causes and Damages*. Juridiska Foreningen, 1979, p. 163.

⁶⁴ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 205.

vidutinis asmuo⁶⁵. Ši teorija galėtų būti iliustruota tokiu pavyzdžiu – neatsakingo šeimnininko paleistas šuo užpuola ir sužaloja senolę. Senolei dėl gulėjimo ligoninėje išsivysto širdies trombas, ko pasakoje senolė miršta. Šioje situacijoje senolės mirtis dėl šuns užpuolimo metu patirtų sužalojimų būtų numatoma pasekmė, tačiau pastarosios mirtis dėl širdies trombo – ne. Tad remiantis šia teorija nebūtų konstatuojamas priežastinio ryšio buvimas tarp aplaidžių šuns šeimnininko veiksmų ir senolės mirties. Atkreiptinas dėmesys, jog šios teorijos taikymas komplikuojasi, kuomet asmenims yra nustatyta civilinė atsakomybė be kaltės, pavyzdžiui dėl padidinto pavojaus šaltinio valdytojo sukeltos žalos⁶⁶.

Viena iš priežastinio ryšio teorijų, nepriklausančių nuo atliktų veiksmų ir jų pasekmės, yra teisės veikimo sferos teorija, kuria remiantis priežastinis ryšys egzistuoja tik tuo atveju, jeigu žala yra padaroma pažeidus teisės normą, ginančią konkretų interesą. Pavyzdžiui, Civilinio kodekso 6.250 straipsnis reglamentuoja neturtinės žalos atlyginimą ir nustato, jog pastaroji atlyginama tik įstatymo nustatytais atvejais. Tai reiškia, jog priežastinis ryšys tarp veiksmų ir jų pasekmės neegzistuos tais atvejais, kuomet pažeista teisės norma negins neturtinės žalos atlyginimo intereso. Tačiau šios teorijos taikymas praktikoje yra labai ribotas, kadangi dažniausiai teisės normos yra labai abstrakčios ir jų ginami interesai nėra konkrečiai apibrėžti⁶⁷.

Galiausiai, paskutinė priežastinio ryšio teorija aptariama šiame darbe yra lygybės teorija, kuri iš esmės iš viso neigia priežastinio ryšio taikymą civilinės atsakomybės taikymui. Šios teorijos tikslas yra spręsti tokias situacijas, kuomet aklas įstatymo raidės taikymas iš principo pažeistų visuomenės moralės standartus. Šio principo požymių iš esmės galima rasti ir kodifikuotoje teisėje. Civilinio kodekso 1.5. straipsnyje nurodyta, jog teismas aiškindamas įstatymus ir juos taikydamas, privalo vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais. Šių principų taikymas iš esmės sudaro teismui galimybę nepaisyti civilinės atsakomybės sąlygų ir bylą išnagrinėti taip, jog nebūtų grubiai pažeistos visuomenėje įtvirtintos moralės normos.

Išanalizavus aukščiau pateiktas teorijas matome, jog kiekviena iš jų yra skirtinga, remiasi skirtingais pagrindais, išplečia ar siaurina atsakomybės ribas. Kaip matome iš kartu su teorijomis pateiktų pavyzdžių, kiekviena teorija turi tiek teigiamų, tiek neigiamų savybių, taip

⁶⁵ PECZENIK, Aleksander. *Causes and Damages*. Juridiska Foreningen, 1979, p. 174-177.

⁶⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 205.

⁶⁷ *Ibid*, p. 206.

pat jų taikymas tapačiose situacijos gali nulemti kardinaliai besiskiriančią poziciją dėl priežastinio ryšio egzistavimo. Teismai, nagrinėdami bylas, niekuomet netaiko išimtinai vienos teorijos priežastinio ryšio nustatymui, o remiasi visų išvardintų teorijų visuma ir individualiai jas pritaiko kiekvienai situacijai. Kaip ir paminėta anksčiau, vienos ar kitos teorijos pasitelkimas nustatinėjant priežastinio ryšio buvimą reiškia ir atsakomybės ribų nustatymą, todėl tik visų šių teorijų žinojimas gali nulemti teisingą bylos išnagrinėjimą.

3.1. Priežastinio ryšio nustatymas – faktinis ir teisinis priežastinis ryšys

Aptartos priežastinio ryšio teorijos leidžia teismui pasirinkti vieną ar kitą atsakomybės išplėtimo ar siaurinimo modelį, tačiau siekiant nustatyti priežastinio ryšio buvimo faktą, daugelio valstybių praktikoje priežastinio ryšio nustatymo procesas yra skirstomas į du etapus – faktinio priežastinio ryšio nustatymą ir teisinio priežastinio ryšio nustatymą. Siekiant, jog neteisėtus veiksmus atlikęs asmuo būtų pripažintas kaltu dėl žalos sukėlimo nukentėjusiajam, nukentėjęs asmuo turi įrodyti, jog veiksmai iš esmės buvo faktinė priežastis, o žala patenka į atsakomybės ribas⁶⁸. Todėl laikytina, jog faktinio priežastinio ryšio nustatymas sietinas būtent su objektyviu faktiniu tyrimu, kuriuo siekiama nustatyti, ar neteisėti veiksmai buvo būtina žalos atsiradimo sąlyga, tuo tarpu teisinio priežastinio ryšio nustatymas yra norminio pobūdžio ir reiškia atsakomybės ribų nustatymą⁶⁹. Pavyzdžiui, A partrenkus B ir sužeidus jam koją, B yra paguldomas į ligoninę, kur pastarasis miršta dėl gydytojo klaidos sudavus mirtiną nuskausminamųjų dozę. Šioje situacijoje faktinio priežastinio ryšio nustatymas reikštų pripažinimą, jog A kaltas dėl B mirties, tačiau nustatant teisinį priežastinį ryšį greičiausiai būtų konstatuojama, jog B partrenkimas nelaikytinas teisine B mirties priežastimi nuo vaistų ir tai nepatenka į A atsakomybės ribas.

Žinoma, nuomonė dėl tokio priežastinio ryšio atribojimo tarp skirtingų mokslininkų yra išsiskirianti. Kai kurie iš jų kritikuoja priežastinio ryšio nustatymo proceso padalijimą į du etapus teigdami, jog būtent priežastinio ryšio susiaurinimas teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape yra svarbiausias apsprendžiant priežastinio ryšio buvimą, todėl faktinio priežastinio ryšio nustatymo etapą laiko menkaverčiu. Tuo metu kiti faktinį priežastinio ryšio

⁶⁸ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 178.

⁶⁹ HAMER, David. „Factual causation“ and „scope of liability“: What’s the difference? *The Modern Law Review*, 77 (2), 2004 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/24029774> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.], p. 155.

nustatymą sieja neatsiribojantį nuo norminio vertinimo vien dėl teisės normų reguliuojamo įrodinėjimo proceso⁷⁰. Autoriaus nuomone, sumenkinti faktinio priežastinio ryšio nustatymo etapo nevertėtų, kadangi būtent faktinio priežastinio ryšio nustatymui pasitelkiamų testų metu yra išplečiamos civilinės atsakomybės ribos užtikrinant, jog atsakomybės neišvengs visi prie žalos prisidėję asmenys. Faktinio priežastinio ryšio nustatymo etapo ignoravimas reikštų tik atsakomybės ribų siaurinimą. Tokia išvada darytina todėl, nes faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape įprastai yra remiamasi priežastinio ryšio teorijomis, išplečiančiomis deliktinės atsakomybės ribas, o teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape deliktinės atsakomybės ribos yra susiaurinamos pasitelkiant vieną ar kitą prieš tai aptartą priežastinio ryšio teoriją⁷¹.

Ydingos teisės doktrinos, paneigiančios faktinio priežastinio ryšio nustatymo būtinybę egzistuoja ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje. 2010 m. išnagrinėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl valstybės atsakomybės už policijos pareigūnų neveikimu padarytą žalą. Remiantis faktinėmis bylos aplinkybėmis, kilus avarijai į eismo įvykio vietą atvykę policijos pareigūnai neaptvėrė įvykio vietos, ko pasakoje dėl neveikimo kilo dar vienas įvykis, kurio metu mirtinai buvo sužalotas žmogus. Teismas remdamasis adekvataus priežastinio ryšio teorija pripažino policijos pareigūnų neveikimu sukeltą žalą ir patvirtino priežastinio ryšio egzistavimą, tačiau tai padarė konstatuodamas, jog faktinio priežastinio ryšio nėra, o tik teisinis – „*priežastinio ryšio nustatymo ypatumas neveikimo atveju yra tas, jog šiuo atveju nėra veiksmo, dėl kurio galėtų būti sprendžiama, ar jis pripažintinas conditio sine qua non konkrečių neigiamų padarinių atžvilgiu, todėl nėra ir faktinio priežastinio ryšio. Tačiau teisine prasme pripažįstama, kad priežastinis ryšys yra, jeigu asmuo turėjo pareigą ką nors atlikti, koku nors būdu veikti, tačiau neveikė, ir toks, neadekvatus susiklosčiusiai faktinei situacijai, jo elgesys pakankamai prisidėjo prie žalos atsiradimo, tiesiogiai sukeldamas žalingus padarinius arba sukurdamas sąlygas tokiems padariniams atsirasti. Taigi net ir nesant faktinio priežastinio ryšio, teisinis priežastinis ryšys gali būti nustatomas ir to gali pakakti civilinei atsakomybei taikyti*“⁷².

Atkreiptinas dėmesys, kad nepaisant to, jog Civiliniame kodekse priežastinio ryšio nustatymo etapai nėra niekur išskirti, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija vienareikšmiškai pripažįstą tokį priežastinio ryšio etapų skirstymą. Pavyzdžiui Lietuvos

⁷⁰ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 179.

⁷¹ DRUKTEINIENĖ, Simona ir NORKŪNAS, Algis. *Civilinės atsakomybės praktikumas*. Mykolo Romerio Universitetas, 2017, p. 84-85.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91/2010.

Aukščiausiasis Teismas 2005 metais VšĮ Vilniaus universiteto Santariškių klinikos byloje pažymėjo, jog pagal teisės doktriną ir formuojamą teismų praktiką, priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesą sąlygiškai galima padalyti į du etapus. Pirmame etape, taikant *conditio sine qua non* testą, nustatomas faktinis priežastinis ryšys. Šiame etape sprendžiama, ar žalingos pasekmės kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. nustatoma, ar žalingos pasekmės būtų atsiradusios, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Antrame etape nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar pasekmės teisiškai nėra pernelyg nutolusios nuo neteisėto veiksmo⁷³.

Toks priežastinio ryšio nustatymo etapų skirstymas yra įtvirtintas ir Europos Sąjungos teisės šaltiniuose. Pavyzdžiui PETL (angl. Principles of European Tort Law) yra aprašomas vienas iš priežastiniam ryšiui nustatyti skirtų *conditio sine qua non* testų ir jo nustatymui yra skirti 6 PETL straipsniai (3:101 - 3:106), o vienas straipsnis skirtas teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti (3:201)⁷⁴. Nors tai vos keli straipsniai, tačiau iš jų turinio galima aiškiai suprasti faktinio priežastinio ryšio ir teisinio priežastinio ryšių nustatymo stadijų išskyrimą.

Taigi, kaip matome tiek iš Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikos, tiek iš teisės doktrinos, tiek iš PETL, priežastinio ryšio nustatymo išskyrimas į 2 etapus yra visuotiniai priimtinas ir būtinas siekiant nustatyti faktinį pasekmių susiejimą su veiksmis ir apibrėžti atsakomybės ribas. Toks priežastinio ryšio nustatymo proceso skaidymas į dvejus etapus yra naudingas vien dėl to, jog pasitelkus faktinį priežastinį ryšį yra eliminuojamos neįmanomos priežastys⁷⁵. Bent vienam iš priežastinio ryšio nustatymo etapui nepasitvirtinus ir pavyzdžiui byloje nustačius faktinio priežastinio ryšio nebuvimą, atsakomybės taikymas turėtų būti iš viso atmetamas konstatavus vienos iš būtinų civilinės atsakomybės sąlygų – priežastinio ryšio nebuvimą.

3.2. Faktinio priežastinio ryšio nustatymas

Kaip ir paminėtina anksčiau, skirtinguose priežastinio ryšio nustatymo etapuose, siekiant įsitikinti priežastinio ryšio egzistavimu, praktikoje yra pasitelkiami priežastinio ryšio nustatymo testai. Šie testai yra būdingi pagrinde faktinio priežastinio ryšio nustatymui, kadangi

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2005.

⁷⁴ Principles of European Tort Law [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.egt.org/PETLEnglish.html> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].

⁷⁵ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 181.

faktinio priežastinio ryšio buvimas siejamas būtent su faktais – ar konkretus veiksmas yra pasekmių priežastis. Gyvenime daugumoje atvejų priežastinį ryšį galime nustatyti labai paprastai, kadangi situacijos nėra kompleksinės. Pavyzdžiui, A smogia B ir išmuša pastarajam dantį. A smūgis yra laikytinas tiesiogine B sužalojimo priežastimi. Net ir kalbant apie tokią paprastą situaciją, priežastinio ryšio nustatymo prasme, mes naudojame loginę seką. Realybėje galima susidurti ir su kur kas sunkesnėmis situacijomis, kuomet faktinio priežastinio ryšio testų naudojimas yra neišvengiamas.

Vienas iš plačiausiai doktrinoje paplitusių faktinio priežastinio ryšio nustatymo testų būtų jau prieš tai paminėtas *conditio sine qua non* testas. Šis testas yra įtvirtintas ir PETL 3:101 straipsnyje, kuris yra pavadintas pagal patį testą ir pagal kurį veikla yra pasekmės priežastis, jeigu nebuvus veiklos žala nebūtų atsiradus. Grįžtant prie anksčiau paminėto pavyzdžio – A smūgis B yra būtų laikomas sužalojimų priežastimi, jeigu A nesmūgiavus B būtų nesukelta žala. Lietuvos teismų praktikoje šis testas taip pat yra minimas ne vienoje nutartyje ir jo naudojimas faktinio priežastinio ryšio nustatymui bylose yra plačiai paplitęs. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2020 metais sprendamas bylą pasisakė, jog kasacinio teismo praktikoje faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikomas *conditio sine qua non* testas, t. y. nustatoma, ar žala būtų atsiradusi, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų⁷⁶.

Kaip ir matome iš prieš tai pateikto pavyzdžio su susimušusiais A ir B, *conditio sine qua non* testas faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti neretai yra labai lengvai pritaikomas. Tačiau, egzistuoja ne viena situacija, kuomet šio testo pritaikymas tampa komplikuoatas. Iš esmės galima išskirti 3 pagrindines tokias situacijas – konkuruojančias priežastis, alternatyvias priežastis ir potencialias priežastis⁷⁷. Konkuruojančios būtų laikomos tokios priežastys, kurios galėtų sukelti tokią pat žalą, tuo pat metu. Pavyzdžiui 2 žudikai nusprendžia užnuodyti nukentėjusiojo maistą. Vienas užnuodija maistą, o kitas gėrimą. Iš esmės vieno iš jų veiklos būtų pakakę nukentėjusiojo mirčiai, tačiau jiems kartu atlikus tokį veiksmą priežastys tampa konkuruojančiomis. Alternatyvios priežastys turėtų būti laikomos tokios, kuomet keli veiksmai faktiškai galėtų sukelti tą pačią žalą, tačiau neaišku, kuris būtent veiksmas tokią žalą sukėlė. Pavyzdžiui 2 elektrikai įrenginėja namo elektros instaliaciją ir tai padaro pažeisdami reglamentuojamus reikalavimus, ko pasakoje užtrumpinus laidams namas sudega. Tiek vieno tiek kito elektriko neteisėti veiksmai galėjo sukelti žalą, tačiau būtent kurio elektriko išvesti

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-59-1075/2020.

⁷⁷ DRUKTEINIENĖ, Simona ir NORKŪNAS, Algis. *Civilinės atsakomybės praktikumas*. Mykolo Romerio Universitetas, 2017, p. 84-85.

laidą pastarąją sukėlė – nustatyti neįmanoma. Galiausiai, potencialiomis priežastimis turėtų būti laikomos tokios, kuomet vėlesnės priežastys galėjo sukelti tokią pat žalą nukentėjusiajam kaip ir pirmesnės. Pavyzdžiui 2 automobilių susidūrimo metu yra partrenkiamas asmuo, kurį galiausiai mirtinai sužaloja pro šalį važiavęs kitas automobilis. Visose šiose situacijose vadovaujantis *conditio sine qua non* testu be jokių testo modifikacijų priežastinis ryšys nebūtų nustatomas, kadangi esant keliems veiksams galintiems sukelti žalą savarankiškai, nei vienas iš jų nelaikytinas būtinaja priežastimi. Pavyzdžiui užnuodyto maisto pavyzdyje nei vienas žudikas nebūtų laikomas kaltu, kadangi kito žudiko veiksmų būtų pakakę aukos mirčiai (nei vienas iš veiksmų negali būti laikytinas būtinu, jeigu rezultatas eliminavus veiksmą yra neišvengiamas). Taigi matome, jog paprasto *conditio sine qua non* testo taikymas akivaizdžiai negalimas situacijose, kuomet žala gali kilti dėl daugiau negu vienos priežasties. Tokiose situacijose vyksta vadinamas *conditio sine qua non* testo modifikavimas.

Vienas iš *conditio sine qua non* testo modifikavimo atvejų taikytinas tose situacijose, kuomet žala yra sukeliamas ne aktyviais veiksmais, o neveikimu. Tokiu atveju pastarasis yra performuluojamas taip – pareigos pažeidimas yra žalos priežastis, kai žala nebūtų atsiradusi, jeigu pareiga būtų įvykdyta tinkamai⁷⁸. Puikus šio testo modifikavimo pavyzdys galėtų būti pritaikytas jau prieš tai minėtai ydingai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikai, kuomet buvo konstatuota civilinė atsakomybė be faktinio priežastinio ryšio buvimo. Minėtoje situacijose žala nebūtų atsiradusi, jeigu pareigūnai nebūtų pažeidę savo pareigos ir jeigu pareiga aptverti eismo įvykio vietą būtų įvykdyta tinkamai. Būtent taip modifikavus *conditio sine qua non* testą galima buvo konstatuoti faktinio priežastinio ryšio buvimą byloje.

Tokie *conditio sine qua non* testo modifikavimai yra leistini ir yra atskleidžiami PETL 3:102 - 3:104 straipsniuose, kur nurodoma kaip turėtų būti sprendžiamas faktinio priežastinio ryšio egzistavimo klausimas esant dauginiam priežastingumui, o tiksliau, tais atvejais, kuomet yra konkuruojančios priežastys, alternatyvios priežastys arba potencialios priežastys⁷⁹.

Tačiau *conditio sine qua non* testo modifikavimas ne visuomet yra veiksmingas, o tuo labiau pagrįstas dėl pačio testo esmės – būtinų, privalomų sąlygų buvimo. Šis testas dar vadinamas būtinumo testu, todėl daugelyje dauginio priežastingumo atvejų jis tiesiog neveikia ir eliminuoja vieną ar net visas žalos priežastis⁸⁰. Kitaip tariant, žalos kilimas tokiu atveju

⁷⁸ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 188.

⁷⁹ Principles of European Tort Law [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.egtl.org/PETLEnglish.html> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].

⁸⁰ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 188.

turėtų būti siejamas būtent su kelių veiksmų sąveika, o ne vieno iš jų buvimu būtinuoju. Būta visokių bandymų koreguoti *conditio sine qua non* testą taikant jį grupei priežasčių kaip visumai ar kitaip jį modifikuoti, tačiau tai tik nulėmė šių modifikavimų kompleksiskumą ir neaiškumą. Būtent dėl šios priežasties, siekiant išspręsti *conditio sine qua non* testo trūkumus buvo išplėtotas alternatyvus NESS (angl. Necessary Element of a Sufficient Set) testas⁸¹. Šis testas, skirtingai nei prieš tai aptartas, nesiremia vienos sąlygos išskyrimu, kaip esant būtinos žalos atsiradimui. Remiantis šiuo testu viena priežastis gali būti nereikalinga žalai kilti dėl kitos priežasties buvimu, tačiau laikoma pakankama žalai atsirasti. Nagrinėjant prieš tai aptartą dviejų žudikų ir užnuodyto maisto pavyzdį, siekiant nustatyti priežastinį ryšį tarp žuvusiojo ir pirmojo žudiko veiksmų, remiantis minėtu NESS testu turėtų būti keliamas klausimas ar asmuo būtų miręs, jeigu pirmasis žudikas būtų užnuodijęs maistą. Antrasis klausimas – ar asmuo būtų miręs, jei pirmasis žudikas nebūtų užnuodijęs maisto. Jeigu į abu šiuos klausimus atsakymas yra teigiamas, galima laikyti, jog pirmojo žudiko veiksmai atitinka NESS testą ir pripažįstamas faktinio priežastinio ryšio egzistavimas.

Taigi NESS testo taikymas iš esmės išsprendžia *conditio sine qua non* testo trūkumus, susijusius su faktinio priežastinio ryšio pripažinimu dauginio priežastingumo atvejais, kadangi žalos priežastimi leidžia laikyti ne būtinai vieną įvykį, o ir kelis atskirus. Tačiau literatūroje yra išskiriamos ir NESS testo pritaikymo problemos, atliekant testą svarstant per daug abstrakčias sąlygas ar bandant testą pritaikyti procesams, kurie apsiriboja ne tik gamtos dėsniais⁸².

Aptarus šiuos faktinio priežastinio ryšio nustatymo testus reikėtų akcentuoti ir jų sąsają su prieš tai aptartomis priežastinio ryšio teorijomis. Kadangi faktinio priežastinio ryšio nustatymo stadijoje nėra sprendžiama dėl atsakomybės ribų, todėl laikomasi pozicijos, jog taikant šiuos faktinio priežastinio ryšio nustatymo testus reikėtų laikytis atsakomybės ribas plečiančių teorijų, pavyzdžiui adekvataus priežastinio ryšio teorijos⁸³.

3.3. Teisinio priežastinio ryšio nustatymas

⁸¹ HAMER, David. „Factual causation“ and „scope of liability“: What’s the difference? *The Modern Law Review*, 77 (2), 2004 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/24029774> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.], p. 169-170.

⁸² MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 194.

⁸³ DRUKTEINIENĖ, Simona ir NORKŪNAS, Algis. *Civilinės atsakomybės praktikumas*. Mykolo Romerio Universitetas, 2017, p. 84-85.

Skirtingai nei faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape, nustatinėjant teisinį priežastinį ryšį praktikoje nėra paplitę teisinį priežastinį ryšį pagrindžiantys ar paneigiantys testai. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, nustatinėjant teisinio priežastinio ryšio buvimą sprendžiama, ar pasekmės teisiškai nėra pernelyg nutolusios nuo neteisėto veiksmo⁸⁴. Teisinio priežastinio ryšio institutui neturint plačiai išplėtotų testų ir viską paliekant teismų praktikai galima teigti, jog deja Lietuvos teismų praktikoje teisinio priežastinio ryšio institutas nėra plačiai išplėtotas, o teismų sprendimų motyvacijoje nuolatos skamba tas pats Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas, kuriuo remiantis nustatant teisinį priežastinį ryšį reikia įvertinti atsakovo, jeigu jis elgtųsi kaip protingas ir apdairus asmuo, galimybę neteisėtų veiksmų atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, neteisėtais veiksmais pažeistos teisės ar teisėto intereso prigimtį ir vertę bei pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginį tikslą. Taip pat svarbi yra atsakomybės prigimtis ir įprasta gyvenimiška rizika⁸⁵.

Teisinio priežastinio ryšio nustatymui netaikant jokių testų ir doktrinai nenustatant jokių konkrečių taisyklių belieka vadovautis prieš tai aptartomis priežastinio ryšio teorijomis. Tačiau esminis klausimas – kokiomis? Vadovaujantis prieš tai paminėtu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 26 d. išaiškinimu, galima identifikuoti pasekmių numatymo ir teisės veikimo srities teorijų taikymą. Papildomai, atsižvelgiant į tai, jog teisinio priežastinio ryšio nustatymo etapas yra laikytinas normine kategorija, apsprendžiančia atsakomybės ribas, autoriaus nuomone, šiame etape būtų tikslinga taip pat vadovautis ir kitomis teorijomis, siaurinančiomis atsakomybės ribas. Atsakomybės ribas siaurinančių teorijų taikymas nustatant teisinio priežastinio ryšio ribas užtikrina abiejų priežastinio ryšio etapų sąveiką ir teisingumo įgyvendinimą.

Atkreiptinas dėmesys, jog darbe nagrinėjamos temos kontekste yra itin svarbus aukščiau paminėtoje Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje nurodytas protingo ir apdairaus asmens standartas, lemiantis galimybę numatyti žalos atsiradimą. Iš esmės šis standartas kyla iš teismų praktikos ir yra plačiai paplitęs. Jo turinį galima suprasti tiesiogiai – protingas ir apdairus tai toks hipotetinis asmuo, kuris konkrečioje situacijoje mąsto ir elgiasi taip, kaip besielgtų daugumą kitų protingų žmonių. Pavyzdžiui 2023 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo situaciją, kurioje traktoriaus vežama cisterna užkliudė pro šalį važiuosį automobilį, o traktoriaus vairuotojas nesustabdęs pabėgo iš įvykio vietos traktuodamas, jog dėl traktoriaus skleidžiamo garso įvykio negirdėjo ir nepajuto. Teismas nustatinėdamas teisinį priežastinį ryšį

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-421-695/2015.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-345/2007.

ir taikydamas protingo žmogaus standartą konstatavo, jog įvykio metu sukulto garso negirdėti buvo neįmanoma ir bet koks protingas žmogus būtų supratęs apie sukeltą įvykį. Šiuo pagrindu buvo pripažintas teisinio priežastinio ryšio egzistavimas⁸⁶.

Tačiau Turto vertintojų civilinės atsakomybės kontekste, protingo ir apdairaus žmogaus standartas yra ypač svarbus ir jis neturėtų būti plečiamai sietinas su individualiomis faktinėmis aplinkybėmis, o labiau su pirmoje darbo dalyje aptariamais reikalavimais turto vertintojų profesijos atstovams. Turto vertintojai išlaikydami kvalifikacinį egzaminą, atitinkdami būtinąjo aukštojo išsilavinimo cenzą bei atlikdami profesinę praktiką įgauna atitinkamą turto vertintojo kvalifikacinį laipsnį. Visa tai reiškia būtinų žinių veiklos vykdymui įgavimą. Todėl, vertinant turto vertintojų veiksmus, vadovaujantis protingo ir apdairaus žmogaus principu ir nustatinėjant teisinį priežastinį ryšį, turėtų būti laikoma, jog visais atvejais turto vertintojas veikė kaip protingas ir apdairus žmogus. Tokį vertinimą suponuoja ir Lietuvos Respublikos finansų ministro patvirtinto Turto vertintojų etikos kodekso 2.4. straipsnis, kuris nustato profesionalumo principą, reiškiantį nuolatinį kvalifikacijos kėlimą ir tobulinimą, naujausios ir tik galiojančios informacijos naudojimą atliekant vertinimą, ėmimąsi vertinti tik turint pakankamai žinių ir vykdant visus kitus įsipareigojimus. Šią poziciją įtvirtino ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. byloje dėl žalos atlyginimo artimiesiems, numirus skrandžio vėžiu sergančiai pacientei ir pasisakydamas, jog - „*vertinant gydytojo veiksmus ir sprendžiant jo kaltės klausimą, turi būti taikomas gydytojo veiksmų standartas, t. y. jo veiksmai vertinami ne pagal protingo ir atidaus žmogaus, bet pagal protingo ir atidaus profesionalo elgesio standartą*“⁸⁷. Taigi teisinio priežastinio ryšio nustatymas turto vertintojams yra išskirtinai sietinas su jų profesijos specifika. Kaip matysime iš tolimesnės temos analizės, protingo ir atidaus žmogaus standartas nustatant teisinį priežastinį ryšį yra vienas iš svarbiausių elementų, nulemiančių objektyviojo kriterijaus buvimą nustatant turto vertintojų civilinę atsakomybę objektyviojo bendrininkavimo situacijose.

4. Turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematika

Išnagrinėjus turto vertintojų profesiją ir jai taikomas profesinės civilinės atsakomybės ypatumus, priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinas teorijas, skirstymą į etapus ir etapuose pasitelkiamus testus pagaliau galima apžvelgti Lietuvos teismų praktikoje įžvelgiamą turto

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-282-403/2023.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-59/2011.

vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematiką. Kaip ir buvo minėta anksčiau, Lietuvoje teismų praktikos, atskleidžiančios turto vertintojų civilinę atsakomybę objektyviojo bendrininkavimo kontekste yra iš ties nedaug. Todėl, autoriaus nuomone, esamą problematiką geriausiai galima būtų atskleisti atlikus kelių bylų analizę, kuriose ta problematika ir pasireiškė.

Pirmojoje analizuojamoje byloje ginčas kilo tarp ieškovės kredito unijos ir atsakovų – kredito unijos valdybos, paskolų komiteto narių bei turto vertinimą atlikusios UAB „Rezultatas“. Remiantis faktiniais bylos duomenimis, kredito unija 2011 m. sudarė paskolos sutartį su UAB „Rovela“, pagal kurią pastarajai buvo suteikta 188 253,01 Eur dydžio paskola 5 metų laikotarpiui. Prievolėms užtikrinti buvo pasitelkta garantija visai paskolos sutarčiai, sudaryta laidavimo sutartis ir hipoteka įkeistas žemės sklypas. Turto vertinimą atlikusi UAB „Rezultatas“ hipoteka įkeistą žemės sklypą rinkos verte įvertino 306 997,22 Eur, o likvidacine verte – 214 898,05 Eur. Ginčas kilo paskolos gavėjai nesugebėjus grąžinti paskolos dėl bankroto (sutarties vykdymo metu grąžinta tik 10 824,02 Eur) ir paaiškėjus, jog nei garantijos davėjas, nei laiduotojas turto neturi, o hipoteka įkeisto žemės sklypo likvidacinė vertė yra vos 4600 Eur, nepaisant 47 kartais aukštesnio, prieš tai pateikto, įvertinimo. Bylos nagrinėjimo metu buvo nustatyta, jog paskolos sutartis UAB „Rovela“ buvo suteikta pažeidžiant aibę teisės aktų ir vidinių dokumentų – iš UAB „Rovela“ pateiktų duomenų objektyviai nebuvo įmanoma nustatyti pastarosios mokumo, nebuvo vertinama skolininkės verslo plano realumas, pateiktų duomenų tikslumas ir pagrįstumas. Iš esmės paskolų komitetas neatliko visapusiško skolininkės finansinės būklės vertinimo. Negana to, vien iš pateiktų skolininkės duomenų akivaizdžiai matėsi, jog skolininkės kredito istorija nėra žinoma, sprendimus dėl paskolos ėmimo priėmė akcininkas turintis vos 10% įmonės akcijų, paraiškos pateikimo dieną įmonėje dirbo vos 1 darbuotojas, o pagal verslo planą skolininkės nurodyta komercinė veikla įkeistame žemės sklype net nebuvo galima verstis pagal žemės sklypo esamą paskirtį. Galiausiai, remiantis Nekilnojamojo turto registro duomenimis įkeisto žemės sklypo vertė skyrėsi net 101 kartą nuo tos, kurią pateikė turto vertinimą atlikusi UAB „Rezultatas“. Nepaisant visų šių akivaizdžių trūkumų, net nepareikalavus daugiau informacijos, unijos paskolų komitetas perdavė paskolos svarstymą valdybai, o pastaroji patvirtino paskolos išdavimą. Pirmosios instancijos teismas vertino, jog kredito unijos sprendimą suteikti paskolą lėmė ir turto vertintojo nustatyta itin didelė įkeičiamo turto likvidacinė vertė, kurios teisingumą akivaizdžiai paneigė visi kiti bylos duomenys, todėl teismo sprendimu tiek kredito unijos valdybos ir paskolų komiteto nariams, tiek turto vertinimą atlikusiai UAB „Rezultatas“ buvo

pritaikyta dalinė civilinė atsakomybė atlyginant kredito unijai sukeltą žalą⁸⁸. Tačiau bylai nukeliavus į apeliaciją, apeliacinis teismas priežastinį ryšį tarp unijai sukeltos žalos ir turto vertintojo veiksmų vertino skirtingai. Teismas iš esmės sutiko su neadekvačiai per didelę žemės sklypo įkainojimo verte ir pažymėjo, jog ataskaitoje nustatyta nepaaiškinamai didelė turto rinkos vertė buvo akivaizdi iš karto (sulyginus ją su duomenimis iš Nekilnojamojo turto registro), tačiau ieškovės už paraiškos vertinimą atsakingi asmenys, kurie turėjo tiesioginę pareigą įsitikinti, ar teisingai įvertintas paskolai užtikrinti įkeičiamas turtas, išnagrinėti jo realizavimo galimybes paskolos negrąžinimo atveju, neatliko jokio vertinimo, nesulygino duomenų ir aplaidžiai ir nerūpestingai vadovavosi pateiktais duomenimis. Papildomai, teismo nuomone, nė vienos prievolių užtikrinimo priemonės atveju nebuvo atliktas jos išsamus efektyvumo tyrimas, todėl net ir be žemės sklypo įkeitimo labiau tikėtina, kad paskola galėjo būti suteikta įkeitimą pakeitus kita tokios pačios apimties prievolių užtikrinimo priemone. Šiuo pagrindu teismas konstatavo per daug nutolusį priežastinį ryšį tarp kredito unijai sukeltos žalos ir neteisėtų turto vertintojo veiksmų⁸⁹.

Tapati situacija įžvelgiama ir antrojoje apžvelgiamoje byloje. Esant panašioms faktinėms aplinkybėms kredito unija suteikė paskolą, kurios galiausiai kreditorius neišmokėjo. Paskola taipogi suteikta pažeidžiant daugybę vidinių kredito unijos dokumentų bei įstatymų, o turto vertintojo ataskaitoje pateikta įkeisto turto likvidacinė vertė viršijo net beveik 30 kartų sumą, už kurią minimas žemės sklypas likviduojant buvo parduotas. Pirmos instancijos teismas konstatavo, jog kredito unija sprendimą suteikti paskolą priėmė pati. Aplinkybė, kad kredito gavėja turėjo galimybę tinkamą savo įsipareigojimų vykdymą užtikrinti ginčo žemės sklypo hipoteka, nėra vienintelė, dėl kurios ieškovė priėmė tokį sprendimą. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes teismas sprendė, kad nėra tiesioginio priežastinio ryšio tarp negrąžintos paskolos ir neteisingos įkeisto turto vertės nustatymo, o netiesioginis priežastinis ryšys tarp ieškovei atsiradusios žalos ir neteisėtos ataskaitos parengimo yra pernelyg nutolęs nuo atsakovei sukulto žalos⁹⁰. Šioje byloje apeliacinis teismas taip pat nepakeitė nuomonės dėl per daug nutolusio priežastinio ryšio ir konstatavo, jog esamoje byloje turto verčių skirtumas buvo esminis, į kurį bet kuris protingas, rūpestingas ir atidus asmuo nebūtų galėjęs neatsižvelgti dėmesio. Apeliacinis teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad priežastinis ryšys tarp turto vertintojo neteisėtų veiksmų ir kredito unijos patirtos žalos yra akivaizdžiai pernelyg nutolęs,

⁸⁸ Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 22 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1435-656/2017.

⁸⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-704-370/2018.

⁹⁰ Vilniaus apygardos teismo 2018 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-2737-577/2018.

nes būtent ieškovės paskolų komiteto ir valdybos narių neveikimas ir (ar) netinkamas veikimas, vertinant paskolos gavėjos galimybes sugrąžinti paskolą, nulėmė tai, kad buvo išduota paskola, kurios negrąžinus ieškovė patyrė žalą⁹¹.

Galiausiai, labai panaši situacija matoma ir trečiojoje aptariamoje byloje, su tapačiomis faktinėmis aplinkybėmis. Kredito unijos paskolų komitetui neatlikus finansinio skolininkės vertinimo, valdyba patvirtino paskolos suteikimą taip pat nedariusi jokios analizės. Įmonei akivaizdžiai nesiruošiant grąžinti skolos bei skolininkei tapus nemokiai paaiškėjo, jog hipoteka įkeisto žemės sklypo likvidacinė vertė yra net 110 kartų mažesnė, negu nurodyta turto vertintojos ataskaitoje. Nepaisant to, jog pirmos instancijos teismas pripažino priežastinio ryšio buvimą tarp atsiradusios žalos ir nekilnojamojo turto vertintojos veiksmų ir iš dalies tenkino reikalavimą, tačiau apeliacinis teismas vėlgi pakeitė pirmos instancijos teismo sprendimą ir paneigė priežastinio ryšio buvimą. Argumentuodamas dėl savo sprendimo teismas akcentavo, jog turto vertintojos parengta ataskaita nebuvo būtinas dokumentas paskolai suteikti ir nesant šio klaidingo turto įvertinimo paskola vis tiek būtų buvusi suteikta, nes Unija nusprendė suteikti paskolą pažeisdama daugelį imperatyvų. Kolegija taip pat akcentavo sklypo vertės skirtumo akivaizdumą ir buvusias kitas prievolės užtikrinimo priemones⁹².

Trumpai apžvelgus šias tris svarbiausias bylas aiškiai matoma tendencija, jog nors pirmos instancijos teismams dalyje bylų ir pripažinus pakankamą priežastinio ryšio buvimą, apeliacinės instancijos teismai su tokiu aiškinimu nesutiko ir neigė turto vertintojo civilinę atsakomybę dėl per daug nutolusio priežastinio ryšio ar jo visiško nebuvimo ir dėl pačios kredito unijos kaltų veiksmų - suteikiant paskolą. Tačiau ar tikrai toks vertinimas, šalinant turto vertintojo civilinę atsakomybę, esant pastarojo kaltiems veiksams, yra teisingas? Siekiant suprasti esminę apeliacinių teismų daromą klaidą tokio tipo bylose, vertėtų šias bylas išanalizuoti pritaikant aukščiau aptartas priežastinio ryšio teorijas, priežastinio ryšio nustatymo etapus ir praktikoje naudojamus testus, kurie aiškiai atsispindi teismų sprendimuose.

Visu pirma, atkreiptinas dėmesys, jog nagrinėjamos bylose yra sprendžiamas atsakomybės klausimas dėl kelių asmenų pavienių kaltų veiksmų be ketinimo sukelti bendrą žalą. Doktrinoje tai vadinama dauginiu priežastingumu. Lietuvos teismų praktikoje tokios situacijos, kuomet vienas apie kito veiksmus nežinodami subjektai sukelia žalą ir jų veiksmas sietini su būtina žalos atsiradimo priežastimi, yra vadinamos objektyviuoju bendrininkavimu – *„Objektyviojo bendrininkavimo atveju pažeidėjų veiksmų bendrumas nėra akivaizdžiai*

⁹¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-37-464/2019.

⁹² Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-1234-1120/2020.

*išreikštas. Jokio susitarimo sukelti žalą ar dalyvauti atliekant neteisėtus veiksmus nėra. Vis dėlto kiekvienas iš pažeidėjų prisideda prie žalos atsiradimo – be jo žala (visa apimtimi) apskritai nebūtų atsiradusi. Kadangi objektyviojo bendrininkavimo atveju kelios priežastys yra atskiros, tačiau priklausomos viena nuo kitos, tai atsižvelgiant į šią priklausomybę galima konstatuoti žalos nedalumą bei veiksmų bendrumą objektyviaja prasme*⁹³. Objektyviojo bendrininkavimo atveju sprendžiant dėl priežastinio ryšio buvimo, jo nustatymas taip pat yra skirstomas į etapus ir yra pasitelkiami anksčiau aptarti testai ir teorijos.

Visuose aptartų bylų apeliacinio teismo sprendimuose matoma akivaizdi tendencija nustatant faktinį priežastinį ryšį naudoti *conditio sine qua non* faktinio priežastinio ryšio nustatymo testą. Pavyzdžiui, pirmojoje aptartoje byloje apeliacinis teismas, sprenddamas dėl priežastinio ryšio, citavo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, kurioje nurodomas *conditio sine qua non* testo taikymas – „*Pirmajame etape conditio sine qua non (lot. būtina, privaloma sąlyga) testu (ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija) nustatomas faktinis priežastinis ryšys ir sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. nustatoma, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo*“⁹⁴. Atkreiptinas dėmesys, jog cituojamame Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendime nurodomas *conditio sine qua non* testo tapatinimas su ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija pats savaime yra klaidingas, kadangi testas yra tarsi įrankis, padedantis nustatyti faktinio priežastinio ryšio buvimą ar nebuvimą, o teorija taikoma siekiant nustatyti teisinę padarinių priežastį (apibrėžti teisinės atsakomybės ribas)⁹⁵. Ta pačia praktika rėmėsi apeliacinis teismas ir antrojoje aptarinėjamoje byloje tik papildomai konstatuodamas, jog pati savaime neteisinga turto vertinimo ataskaita nėra ir negalėjo būti esmine aplinkybe, nulėmusia sprendimą suteikti UAB „Vakarų popierius“ paskolą, kurios ji negalėtų grąžinti⁹⁶. Trečiojoje aptariamoje byloje apeliacinis teismas, pasisakydamas dėl faktinio priežastinio ryšio, vėlgi citavo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, mininčią *conditio sine qua non* testo taikymą ir šį testą taikė. Taigi visose bylose matome tiek iš pasirinktos praktikos, tiek iš situacijos analizės, jog teismai rėmėsi *conditio sine qua non* testu, ir iš esmės buvo keliamas klausimas, ar neteisėti turto vertintojo veiksmai⁹⁷ yra laikomi būtina sąlyga padariniams kilti. Taipogi, bylose priežastiniam ryšiui nustatyti buvo taikoma adekvataus priežastinio ryšio teorija. Remiantis prieš tai aptartais *conditio sine qua*

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-144/2014.

⁹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-704-370/2018.

⁹⁵ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 189 - 190.

⁹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-37-464/2019.

⁹⁷ Dėl turto vertintojo veiksmų neteisėtumo nei vienoje iš aptariamų bylų ginčas nekyla.

non testo trūkumais, autoriaus nuomone, ne visose dauginio priežastingumo situacijose šio testo taikymas yra galimas, kadangi faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape gali būti siauriamos atsakomybės ribos, galimai eliminuojant vieną ar kelis žalos sukėlėjus ir taip neįvykdant teisingumo. Manytina, jog *conditio sine qua non* testo taikymas dauginio priežastingumo situacijose galimas būtent PETL nurodytais atvejais, kuomet iš esmės yra atliekamas šio testo modifikavimas, tai yra, esant konkuruojančioms priežastims, alternatyvioms priežastims ar potencialioms priežastims⁹⁸. Tačiau objektyviojo bendrininkavimo atveju ne visuomet priežastys yra konkuruojančios, alternatyvios ar potencialios. Aptariamų bylų situacijose žalos sukėlimas sietinas su vieno iš veiksmų prisidėjimu prie žalos atsiradimo, bet nebuvimu būtinąja priežastimi.

Autoriaus nuomone, tokiose situacijose bylai išspręsti būtų tikslingiausia naudoti prieš tai aptartą NESS testą ir kelti ne klausimą, ar turto vertintojo veiksmai buvo būtini kredito unijai sukeltai žalai atsirasti, o ar turto vertintojo veiksmai buvo pakankami padariniams. Tokiais atvejais būtų tikslinga remtis adekvataus priežastinio ryšio teorija, žiūrint ar turto vertintojo veiksmai padidino žalos atsiradimo tikimybę, bei remtis pasekmių teorija – vertinant ar turto vertintojas galėjo numatyti, jog parengta ataskaita sukels teisinės pasekmes, ir kaip *ultima ratio* taikyti lygybės teoriją, morališkai esant klaidingai atleisti turto vertintoją nuo galimos atsakomybės už neteisėtus veiksmus. Tokią poziciją, dėl NESS testo taikymo įtvirtina ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas trečiojoje aptariamoje byloje pasisakydamas, jog – „*conditio sine qua non* testas lemia būtinumą nustatyti, ar neteisėti veiksmai buvo būtina žalos atsiradimo priežastis (būtina priežastis). Minėta, kad tam tikrose situacijose atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, dauginio priežastingumo atveju šis testas gali būti ir modifikuojamas. Tam tikrais atvejais gali būti taikomas ne būtinis, o pakankamas priežasties testas, t. y. dauginio priežastingumo atveju neteisėti veiksmai bus laikomi padarytos žalos priežastimi ir tais atvejais, kai nustatoma, kad neteisėti veiksmai buvo pakankama žalingų padarinių priežastis“⁹⁹. Teismams taip tiesiogiai nepasisakius dėl NESS testo taikymo kaip trečiojoje aptariamoje byloje, pirmajai ir antrajai aptariamai bylai nukeliant iki Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, civilinė atsakomybė turto vertintojams galiausiai buvo pritaikyta pasirenkant faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti ne *conditio sine qua non*, o NESS testą. Tai, jog Lietuvoje teismų praktikos, kur yra sprendžiamas klausimas dėl deliktinės

⁹⁸ Principles of European Tort Law [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.egtl.org/PETLEnglish.html> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-288-1075/2021.

atsakomybės taikymo turto vertintojui, yra labai nedaug, ir net trijose tapačiose bylose apeliacinis teismas faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti pasirenkamo klaidingą testą - tai patvirtina turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematikos buvimą.

Išnagrinėjus aptartas bylas priežastinio ryšio nustatymo kontekste ir nustačius būtinybę taikyti NESS testą objektyviojo bendrininkavimo situacijose kyla esminis klausimas – kada priežastis turėtų būti pakankama priežastiniam ryšiui byloje konstatuoti? Autoriaus nuomone, remiantis išsamia analize ir aukščiau aptartais profesinės civilinės atsakomybės aspektais, vertinant turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymą objektyviojo bendrininkavimo situacijose yra neišvengiama išskirti subjektyvųjų ir objektyvųjų kriterijus, kurių visuma nulemia civilinės atsakomybės taikymą. Subjektyvusis kriterijus yra vertinamas individualiai, pagal konkrečios bylos aplinkybes – turto vertinimo ataskaitos paskirtis, jos reikšmė ir būtinumas byloje, pačio turto vertintojo galimybė numatyti, jog ataskaita gali turėti teisinių pasekmių. Šis kriterijus sietinas išskirtinai su faktinio priežastinio ryšio nustatymu. Pavyzdžiui, visose trijose aptariamose situacijose, subjektyviojo kriterijaus buvimas pasireiškia blogai parengtų turto vertinimo ataskaitų panaudojimu, kuomet turto vertintojas turėjo numatyti iš parengtų turto vertinimo ataskaitų kilsiančias teises pasekmes, o atlikti neteisėti veiksmai laikytini pakankama, bet ne būtina priežastimi žalos atsiradimui. Priešingai nei subjektyvusis, objektyvusis kriterijus kildinamas iš pačios turto vertintojo profesijos specifikos ir sietinas su prieš tai aptartu protingo ir apdaraus žmogaus principu. Šio kriterijaus nustatymas turėtų būti sietinas išskirtinai su teisinio priežastinio ryšio nustatymo etapu. Skirtingai nuo kitų profesijų atstovų, pavyzdžiui kirpėjų, santechnikų ar konsultantų, turto vertintojams yra keliami išskirtinai aukšti kvalifikaciniai reikalavimai. Specializuotos studijos, kvalifikaciniai kursai, praktika, egzaminai ir nuolatinis kvalifikacijos kėlimas suponuoja visuomenės pasitikėjimą šiais profesionalais dėl ko jiems yra taikomas aukščiausias rūpestingumo ir darbo etikos standartas, neleidžiantis profesinėje veikloje atlikti net menkiausių klaidų (nekalbant apie prieš tai aptartą leistiną paklaidą). Objektyviojo ir subjektyviojo kriterijaus buvimas nulemia neišvengiamą turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymą objektyviojo bendrininkavimo atvejais.

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog kaip matyti iš negausios Lietuvos teismų praktikos civilinės atsakomybės taikymo turto vertintojams bylose, akivaizdžiai matoma, jog apeliaciniai ar pirmos instancijos teismai dauginio priežastingumo situacijose klaidingai pasitelkia *conditio sine qua non* testą faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape ir taip pirmajame etape susiaurina civilinės atsakomybės taikymo ribas ir vertina turto vertintojų

neteisėtus veiksmus kaip per daug nutolusius nuo žalos priežastinio ryšio kontekste. Tokiose dauginio priežastingumo situacijose turėtų būti pasitelkiamas NESS faktinio priežastinio ryšio nustatymo testas ir kartu su adekvataus priežastinio ryšio, pasekmių numatymo ir lygybės priežastinio ryšio nustatymo teorijomis. Turto vertintojams civilinė atsakomybė turi būti taikoma faktinio priežastinio ryšio nustatymo etape identifikavus subjektyvųjį, o teisinio priežastinio ryšio nustatymo etape objektyvųjį kriterijus.

5. Solidariosios atsakomybės taikymo problematika

Aptartose bylose nustačius kelių asmenų veiksmis sukeltą žalą kyla esminis klausimas, kokia forma tokia žala turi būti atlygintina – taikant dalinę ar solidarią atsakomybę? Atsakymas į šį klausimą priklauso nuo kelių aplinkybių.

Visą pirma nustačius dauginį priežastingumą turėtų būti nustatinėjama ar egzistuoja subjektyvusis ar objektyvusis bendrininkavimas. Subjektyviojo bendrininkavimo atvejais, remiantis Civilinio kodekso 6.6 ir 6.279 straipsniais yra preziumuojama solidarioji bendrais veiksmis žalą sukėlusių asmenų atsakomybė. Šiuo atveju yra svarbu nustatyti tik asmenų veikimo kartu faktą ir pačių neteisėtų veiksmų atlikimą, o nustačius priežastinį ryšį tarp bent vieno iš žalą sukėlusių asmenų neteisėtų veiksmų ir pačios žalos – kitiems asmenims priežastinis ryšys yra preziumuojamas. Objektyviojo bendrininkavimo atveju galimas tiek dalinės, tiek solidariosios atsakomybės taikymas. Vertinant dėl dalinės atsakomybės taikymo iš esmės yra sprendžiama ar veikimu ar neveikimu atlikti veiksmai tik padidina jau padarytą žalą ir ar ją galima atriboti nuo pirminės žalos. Pavyzdžiui, vienas asmuo apsvaigęs nuo psichiką veikiančių medžiagų sugalvoja išdaužti kieme stovinčio automobilio langą. Pro šalį ėjęs asmuo pamato išdaužtą automobilio langą ir pasinaudojęs proga išima automobilio vairą ir jį pasiima sau. Iš esmės 2 asmenys, vienas apie kitą nežinodami, savo kaltais veiksmis sukelia žalą, tačiau antrojo asmens veiksmai žalą tik padidina ir žala yra aiškiai atribojama tarp dviejų asmenų. Tokioje situacijoje galėtų būti taikoma dalinė civilinė atsakomybė, antrajam asmeniui tik padidinus esamą žalą ir galint ją atriboti. Solidariosios atsakomybės taikymą objektyviojo bendrininkavimo atveju geriausiai apibūdina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika – „nagrinėjamoje byloje yra pagrindas konstatuoti objektyvųjį bendrininkavimą, nes žala atsirado nors ir dėl kelių atskirų, tačiau viena nuo kitos priklausomų priežasčių <...> atsakovės veiksmai nebuvo vienintelė žalos atsiradimo priežastis, bet sudarė sąlygas žalai atsirasti, tačiau atsakovės kalti neteisėti veiksmai, kuriais padaryta žala, susiję apskritai su

*visos žalos, o ne tik su tam tikros jos dalies, atsiradimu*¹⁰⁰. Tad, kaip matome, pagrindinis skiriamas kriterijus tarp dalinės ir solidariosios civilinės atsakomybės taikymo objektyviojo bendrininkavimo situacijose yra gebėjimas atriboti skirtingų veiksmų sukeltos žalos dydį.

Toks solidariosios atsakomybės taikymas objektyviojo bendrininkavimo atvejais iš esmės gali būti paaiškinamas dviem pagrindais. Visą pirmą, kiekvieno iš neteisėtus veiksmus atlikusio asmens atsakomybės už visą žalą taikymas užtikrina nukentėjusio asmens interesų apsaugą¹⁰¹. Žinoma, pritaikius dalinę atsakomybę ir kilusią žalą tolygiai padalinus jos sukėlėjams teoriškai rezultatas išliktų toks pats – nukentėjusiajam žala būtų kompensuota, tačiau žiūrint iš praktinės pusės, sulaukti žalos padengimo iš daugiau nei vieno asmens gali būti iš ties komplikuota ir tikimybė, jog visa žala bus padengta yra daug mažesnė. Antra, taikant dalinę atsakomybę asmenims, veikusiems su tyčia sukelti žalos, būtų visiškai mažinama atlygintinos žalos dalis vienam asmeniui, kas iš esmės yra akivaizdžiai neteisinga. Asmuo veikiantis tyčios forma turėtų atsakyti už visą sukeltą žalą¹⁰².

Kaip ir minėta anksčiau, solidariosios atsakomybės taikymas subjektyviojo bendrininkavimo atveju yra grindžiamas CK 6.6 straipsniu ir CK 6.279 straipsniu, tačiau solidarioji skolininkų atsakomybė tais pačiais pagrindais yra nustatoma ir objektyviojo bendrininkavimo atvejais¹⁰³. Taigi, solidarioji atsakomybė taikoma tais pačiais pagrindais tiek subjektyviojo, tiek objektyviojo bendrininkavimo atvejais. Tačiau čia ir slypi pagrindinis probleminis klausimas – ar toks solidarumo taikymas asmenims, sukėlusiems žalą veikiant kartu (subjektyvusis bendrininkavimas) ir veikiant atskirai (objektyvusis bendrininkavimas), yra teisingas pačių skolininkų atžvilgiu ir ar pernelyg negina kreditorių interesų?

Autoriaus nuomone, vienareikšmiškai solidariosios atsakomybės taikymas vienodais teisiniais pagrindais tiek subjektyviojo, tiek objektyviojo bendrininkavimo atvejais nėra teisingas. Asmenys, veikiantys susitarę ir kolektyviškai darantys žalą yra daug pavojingesni visuomenės atžvilgiu, kadangi daug labiau skatina amoralų ir teisei priešingą elgesį, negu asmenys, veikiantys atskirai ir vienasmeniškai darantys žalą. Tokia nuomonė yra atskleidžiama ir teisės doktrinoje, teigiant, jog Lietuvoje nustačius solidariąją atsakomybę asmenims, veikusiems savarankiškai, turėtų būti tikslinamos ir papildomos tokios atsakomybės atveju taikytinos taisyklės, nes visų solidariosioms prievolėms Civiliniame

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-235-1075/2018.

¹⁰¹ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 221.

¹⁰² *Ibid*, p. 222.

¹⁰³ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. Bendraskolio pareigos atlyginti žalą apimtis taikant deliktinę atsakomybę: solidarioji ar dalinė atsakomybė? *Jurisprudencija*, 2010, 3(121), p. 8.

kodekse įtvirtintų taisyklių taikymas objektyviajam bendrininkavimui pernelyg suvaržytų skolininkų teises bei gynybos nuo pareikštų reikalavimų galimybes¹⁰⁴.

¹⁰⁴ MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019, p. 224.

IŠVADOS

1. Turto vertintojų profesija pasižymi itin aukštais kvalifikaciniais reikalavimais, kurie apima išsilavinimo cenzą, specialius profesinius kursus, profesinę praktiką, egzaminą ir nuolatinį kvalifikacijos tobulinimą ir kėlimą. Šių reikalavimų taikymas yra nulemtas valstybės siekio ginti viešąjį interesą ir užtikrinti, jog tokios atsakingos profesijos atstovais galėtų būti tik išskirtinai aukštus reikalavimus atitinkantys asmenys – profesionalai. Tokių aukštų reikalavimų visuma ir didelė profesinė rizika nulemia profesinės civilinės atsakomybės taikymą šios profesijos atstovams bei išskirtinius rūpestingumo, atidumo ir protingumo standartus, vykdant profesines pareigas bei siekiant užtikrinant visuomenės pasitikėjimą profesionalu.
2. Teisiniuose santykiuose su klientais, turto vertintojai įstatymo pagrindu sudaro paslaugų teikimo sutartis, iš kurių jiems gali būti kildinama sutartinė atsakomybė, tačiau temai aktualiose objektyviojo bendrininkavimo situacijose žala dažniausiai kyla tretiesiems asmenims, kurie pasiklioavę turto vertintojo pateikta ataskaita ir būtent tai nulėmė žalos atsiradimą. Tokiais atvejais turto vertintojams yra taikoma deliktinė civilinė atsakomybė.
3. Priežastinio ryšio nustatymui praktikoje yra pasitelkiamos skirtingos teorijos, todėl teismai sprenddami bylas naudoja dažniausiai ne vieną, o kelias priežastinio ryšio teorijas ir patį priežastinio ryšio nustatymą skirsto į 2 etapus – faktinio priežastinio ryšio nustatymo etapą ir teisinio priežastinio ryšio nustatymo etapą. Faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti dažniausiai pasitelkiamas *conditio sine qua non* testas, kurio pagrindu yra keliamas klausimas, ar konkretūs veiksmai yra būtina žalos priežastis. Tačiau šis testas nėra tinkamas dauginio priežastingumo situacijose. Pastarosiose turi būti naudojamas NESS testas, kuriuo remiantis yra sprendžiama, ar konkretūs veiksmai buvo pakankami žalai atsirasti. Galiausiai, faktinio priežastinio ryšio nustatymui praktikoje jokie testai nėra taikomi, tačiau yra vadovaujasi protingo ir atsakingo žmogaus, galinčio numatyti žalos atsiradimą, principu.
4. Esant nedideliam temai aktualių bylų skaičiui, Lietuvos apeliaciniai teismai yra linkę pakartotinai šalinti turto vertintojų civilinę atsakomybę objektyviojo bendrininkavimo situacijose ir taip nukrypti nuo Lietuvos Aukščiausiojo teismo vystomos praktikos. Toks Lietuvos apeliacinių teismų nukrypimas nuo Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikos ir klaidingas turto vertintojo atsakomybės šalinimas įvyksta dėl negalimo *conditio sine qua*

non testo taikymo objektyviojo bendrininkavimo situacijose ir neįvertinant turto vertintojų profesijos specifikos bei jai keliamų reikalavimų. Tokiose bylose nustatinėjant priežastinį ryšį yra keldinamas pasiūlymas išskirti objektyvųjų ir subjektyvųjų kriterijus, kurių visuma patvirtintų faktinio ir teisinio priežastinio ryšio buvimą.

5. Pagal formuojamą teismų praktiką, tiek subjektyviojo, tiek objektyviojo bendrininkavimo situacijose taikoma solidari civilinė atsakomybė, remiantis tapačiais Civilinio kodekso pagrindais. Tapačių Civilinio kodekso straipsnių naudojimas subjektyviojo ir objektyviojo bendrininkavimo situacijose yra laikytinas nesąžiningas skolininko atžvilgiu, kadangi savo esme, dviejų subjektų bendras veikimas, su siekiu sukelti žalą, iš esmės yra daug pavojingesnis visuomenei, nei objektyviojo bendrininkavimo situacijos. Siūlytina objektyviojo bendrininkavimo situacijoms nustatyti atskirą teisinį reglamentavimą, kuriuo galėtų būti taikoma solidari atsakomybė.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 52-1672.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.
3. 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2005/36EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo (OL L 255, 2005 9 30, p. 22—142).
4. Lietuvos respublikos finansų ministro 2012 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 1K-160 „Dėl turto arba verslo vertintojų profesinės etikos kodekso patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 50-2503.
5. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2013 m. vasario 11 d. įsakymas Nr. 1K-060 „Dėl turto arba verslo vertintojo kvalifikacijos“. *Valstybės žinios*, 17-868.

Specialioji literatūra

Lietuvių kalba

6. AMBRASIENĖ, Dangutė, et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Antroji laida. Lietuvos teisės universitetas, 2004.
7. DRUKTEINIENĖ, Simona ir NORKŪNAS, Algis. *Civilinės atsakomybės praktikumas*. Mykolo Romerio Universitetas, 2017.
8. MIKALONIENĖ, Lina, et. al. *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai, 2019.
9. MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
10. MIKELĖNAS, Valentinas. Turto vertintojų ir matininkų profesinės civilinės atsakomybės teoriniai ir praktiniai aspektai. *Šalies turtas ekonominėje politikoje – turto ekonomikos ir vadybos aspektai* 2016, 330.5(063), 154-196, 2016.
11. SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Bendraskolio pareigos atlyginti žalą apimtis taikant deliktinę atsakomybę: solidarioji ar dalinė atsakomybė?* Jurisprudencija, 2010, 3(121).

Anglų kalba

12. ATIYAH, Patrick. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford University Press 1979.
13. BUSSANI, Mauro, J. SEBOK, Anthony (eds). *Comparative tort law. Global Perspectives*. Edward Elgar Publishing, 2015.
14. HAMER, David. „Factual causation“ and „scope of liability“: What’s the difference? *The Modern Law Review*, 77 (2), 2004 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/24029774> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].
15. JACKSON, Rupert ir POWELL, John. *Jackson and Powell on Professional liability*. Sweet & Maxwell, 2012.
16. PECZENIK, Aleksander. *Causes and Damages*. Juridiska Foreningen, 1979.

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 4-136.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1140/2001.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-438/2003.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2005.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-556/2005.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-582/2007.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-345/2007.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-478/2008.

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-408/2009.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91/2010.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-59/2011.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-144/2014.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-421-695/2015.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-235-1075/2018.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-59-1075/2020.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-288-1075/2021.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-282-403/2023.

Lietuvos Apeliacinio Teismo praktika

34. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-704-370/2018.
35. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-37-464/2019.
36. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1234-1120/2020.

Lietuvos Apygardos Teismo praktika

37. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 22 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1435-656/2017.
38. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. sausio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2737-577/2018.

39. Jungtinės Karalystės parlamento aukštesniųjų rūmų 1932 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje *Donoghue v Stevenson*.

Kiti šaltiniai

40. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos pateikiama informacija dėl turto vertintojų mokymų [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://avnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vertinimas-1/mokymai/norintiems-tapti-vertintoju-asistentais> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].
41. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viešai skelbiami vertintojų ekspertų, vertintojų ir vertintojo asistentų sąrašai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://avnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vertinimas-1/vertintojai-ir-vertinimo-imones/vertintojai-ir-ju-asistentai/> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].
42. Lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ekalba.lt/lietuviu-kalbos-zodynas/profesija?paieska=profesija&i=b4d79be5-4090-4434-b9f1-228ab46588bd> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].
43. Lietuvos vertintojų rūmų viešai skelbiama informacija dėl narystės Lietuvos vertintojų rūmuose [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://lvr.lt/naryste/> [žiūrėta 2025 m. balandžio 3 d.].
44. Principles of European Tort Law [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.egtl.org/PETLEnglish.html> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].

SANTRAUKA

Turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematika

Magistro darbe yra analizuojama turto vertintojų civilinės atsakomybės taikymo problematika, pasireiškianti Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje. Siekiant identifikuoti esamą problematiką ir pasiūlyti kriterijus tapačių bylų nagrinėjimui, darbas yra pradedamas nuo turto vertintojų profesijos analizės, aptariami į valstybės reglamentuojamų profesijų bruožai, turto vertintojams keliami profesiniai reikalavimai vėliau pereinama prie profesinės civilinės atsakomybės taikymo specifikos aptarimo. Tuomet yra analizuojamas sutartinės ir deliktinės civilinės atsakomybės taikymas turto vertintojų profesinėje veikloje. Išnagrinėjus turto vertintojų profesijos specifiką yra atliekama išsami priežastinio ryšio instituto analizė, identifikuojant teismų praktikoje naudojamą priežastinio ryšio nustatymo teorijas, išskiriant priežastinio ryšio nustatymo etapus ir juose naudojamus testus. Atlikus išsamią turto vertintojų profesijos ir priežastinio ryšio instituto analizę yra nagrinėjama ydinga Lietuvos apeliacinio teismo praktika, kuomet neįvertinus turto vertintojų profesijos specifikos ir klaidingai pasirinkus *conditio sine qua non* testą faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti, yra ydingai šalinama turto vertintojo atsakomybė objektyviojo bendrininkavimo situacijose. Problematikos sprendimui yra pasiūlomi subjektyviojo ir objektyviojo kriterijų taikymas aptariant šių kriterijų turinį. Taipogi, trumpai aptariama solidariosios atsakomybės taikymo problematika dauginio priežastingumo situacijose.

Karolis Aglinskis

SUMMARY

Issues in the Application of Civil Liability for Property Valuers

The Master's thesis analyses the issues related to the application of civil liability of property valuers as manifested in the practice of the Lithuanian Court of Appeal. In order to identify the existing problems and to propose criteria for the examination of identical cases, the thesis begins with an analysis of the profession of property appraisers, examining the features of the regulated professions, the professional requirements for property appraisers, and the specifics of the application of professional civil liability. The application of contractual and tortious civil liability in the professional activities of property valuers is then analyzed. After examining the specifics of the profession of property valuers, a detailed analysis of the institution of causation is carried out, identifying the theories of causation used in case law, the stages of causation, and the tests used in them. The detailed analysis of the profession of property valuers and the institute of causation examines the faulty practice of the Court of Appeal of Lithuania, which, by failing to take into account the specific nature of the profession of property valuers and by wrongfully selecting the *conditio sine qua non* test for the establishment of an actual causal relation, wrongly eliminates the liability of the property valuer in situations of objective joint liability. The application of the subjective and objective criteria is proposed as a solution to the problem by discussing the content of these criteria. The issue of applying joint and several liability in situations of multiple causation is also briefly discussed.

Karolis Aglinskis